

STARÝ ZÁKON

Překlad
s výkladem

7

EZDRÁŠ - NEHEMJÁŠ - ESTER

EZDRÁŠ NEHEMJÁŠ ESTER

1970

KALICH — PRAHA

ÚVODEM

PO NÁVRATU Z BABYLÓNSKÉHO ZAJETÍ stálo židovstvo před několika velikými úkoly. (1) Především bylo nutno obnovit chrám, ale (2) Jeruzalém přestal být hlavním městem. Do popředí se dostalo Samaří a celé Judsko bylo správně podřízeno samařskému místodržiteli. I tam uctíval lid Hospodina (sr 2 Kr 17,27n) a pokládal se za duchovního dědice Izraele. Ale ani v samotném Judsku nebyly poměry zcela jednoznačné. Žili tu potomci Judejců, kteří nebyli odolečeni do zajetí, a postupně přicházeli potomci těch, kteří byli zajati a přesídleni. Kdo z nich je pravým Izraelem? Všechny skupiny se za něho považovaly; byly však mezi nimi tak pronikavé rozdíly, že jednoty mohlo být docíleno jen vítězstvím jedné skupiny nad druhými. V Judsku záhy nabyli převahu navrátilci a pozůstali starousedlíci se přizpůsobili. Zato rozpor mezi kruhy jeruzalémskými a samařskými se prohluboval, až posléze došlo k úplné roztržce.

(3) Za těchto okolností dochází k sepsání díla velkolepě založeného, jež sleduje Boží cesty s vyvoleným lidem od stvoření člověka až po současnost, tj. do dnů Ezdrášových a Nehemjášových. Zahnuje obě knihy Paralipomenon, Ezdrášovu a Nehemjášovu. Zájem tu je soustředěn na Judu a jeho davidovskou dynastii. Jen v nich zůstaly staré izraelské tradice živé, kdežto severní kmeny se jim odpadem od domu Davidova zpronevěřily. Proto také jen jeruzalémský chrám

a tamní bohoslužba jsou právoplatné a bohulibé a jen Sijón je místem, kde Hospodin přebývá uprostřed svého lidu.

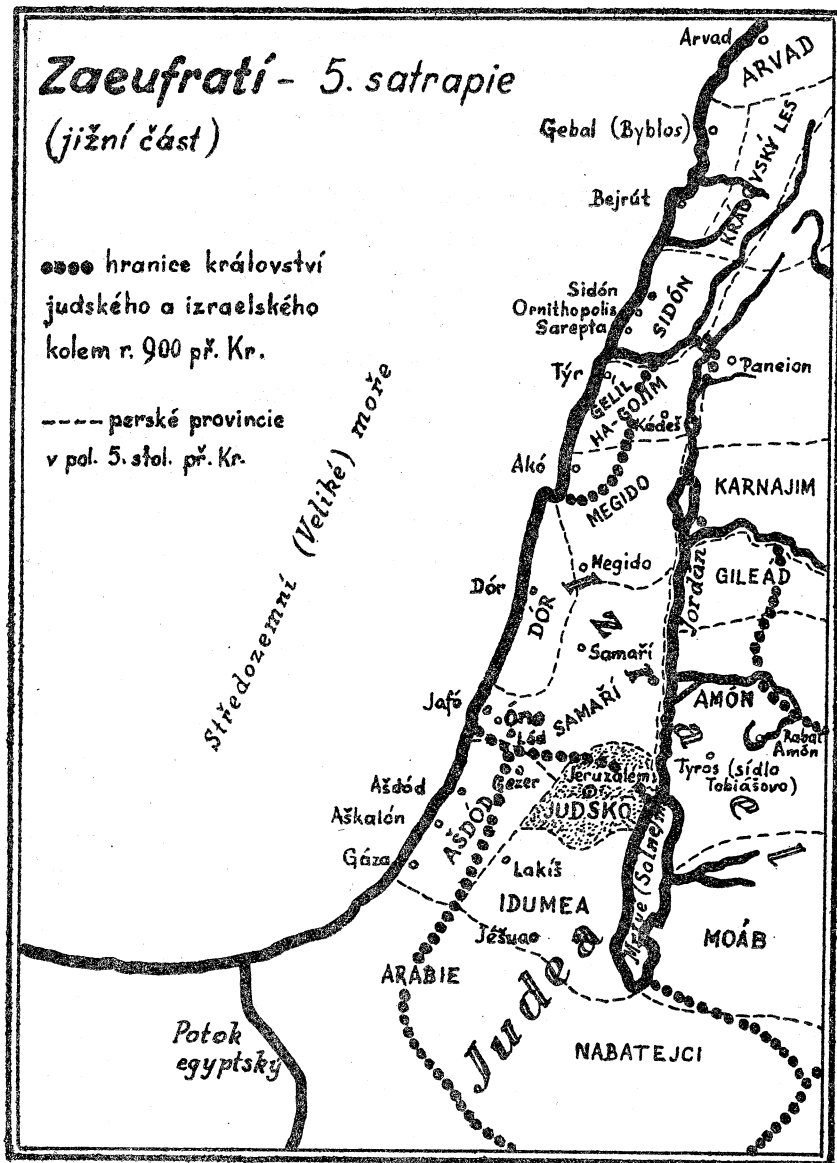
V hebrejském kánonu předcházejí knihy Ezdrášova a Nehemjášova oběma knihám Paralipomenon patrně proto, že navazují na události známé už z knih Samuelových a Královských. Babylónský Talmúd (Baba batra 15a) připisuje 1,2 Pa, Ezd a Neh činnosti Ezdrášově a Nehemjášově, což je historicky neudržitelné. Lze však onu zprávu přijmout jako doklad, že už dávná židovská tradice chápala všechny tyto knihy jako části jednoho velikého díla.

V křesťanském kánonu, který se co do uspořádání knih přidržuje Septuaginty, následuje za knihami Ezd-Neh kniha Ester. V hebrejském kánonu je řazena do zcela jiné souvislosti, mezi tzv. 'malé bohoslužebné svitky'. Celým svým rázem se liší od obou předchozích a nelze ji pokládat za jejich pokračování, i když dobový rámec nás i tu uvádí do perského období (539—333).

Rámec této knihy je napohled historický, ale v jejím obsahu se silně uplatňují prvky mythologické: zápas dobra a zla, světla a temnoty. Izrael byl svými proroky veden k tomu, aby v životních ranách, které jej stihaly jako jednotlivce i jako celek, viděl trestající ruku svatého Boha (2S 12,11—14 Jr 28,14). Tak se díval i na zajetí babylónské (Iz 40,2). Tato víra však neměla vést pozůstalý lid k fatalismu, aby všechno, co jej v životě potká, pokládal za nezměnitelný a neúprosný osud, proti kterému člověk nic nezmůže. Kniha Ester ukazuje, že tu je i zlo působené lidmi, ke kterému Bůh nikdy neřekl své ano, které naopak jednoznačně odmítá a přemůže. On zůstává svrchovaným Pánem všeho, v něm nacházejí jeho věrní útočiště i ochranu proti zlobě světa. Zlovolný Haman, který usiloval o vyhlazení Židů, nakonec pozná, že zlo, které osnoval proti druhým, se obrátilo proti němu samému. Vyznavači Hospodinovi mají přítom

úkol naprosto jasně vymezený: stát na straně Boha a bojovat proti zlu, i když jim bude hrozit nebezpečí. Vítězství Estery a Mordokaje nad Hamanem je vposledu vítězstvím Hospodinovým nad silami temnoty.

Jako dovede Hospodin zlomit každou vzpouru a zničit nepřátele své i svého lidu, tak dovede i naklonit srdce mocných tohoto světa k bezmocnému hloučku svých věrných. Všechny tři knihy — Ezdráš, Nehemjáš, Ester — radostně oznamují, že perští králové se zastali Židů. To není nic samozřejmého. Bible ví i o jiných králích a v dějinách lidstva je mnoho stran popsáno zprávami o pronásledování Božího lidu a jeho utrpení. Bůh však své vyvolené nechce nechat bez potěšení a jmenované biblické knihy jim mají připomínat, že na ně jejich Bůh nezapomněl a že právě v jejich bídě a nemohoucnosti pro ně dokáže vykonat veliké věci — budou-li stát celým srdcem při něm.

OBSAH

ÚVODEM- - - - - 5

ZKRATKY A ZNAKY - - - - - 12

POČÁTKY ŽIDOVSTVA

Úvod - - - - - 17

1. Po pádu Jeruzaléma - - - - - 18

a) V Palestině - - - - - 18

b) V Babylónii - - - - - 19

c) V Egyptě - - - - - 21

2. Po pádu Babylóna - - - - - 22

a) Nástup Peršanů - - - - - 22

b) Politické poměry - - - - - 24

c) Náboženská svoboda - - - - - 25

3. Obnova chrámové bohoslužby - - - - - 26

a) Kýrův výnos - - - - - 26

b) Dareiův výnos - - - - - 28

c) Nový chrám - - - - - 29

4. Náboženská obec jeruzalémská - - - - - 31

a) Vnitřní poměry - - - - - 31

b) Vztah k sousedům - - - - - 32

c) Autonomie - - - - - 34

EZDRÁŠ

Úvod	37
1. Konec zajetí 1,1—11	38
2. Seznam navrátilců 2,1—70	41
3. Budování chrámu 3,1—6,22	45
a) Kladení základů 3,1—13	45
b) Přerušení díla 4,1—24	48
c) Nová odvaha ke stavbě 5,1—17	53
d) Posvěcení chrámu 6,1—22	56
4. Kněz Ezdráš 7,1—10,44	60
a) Pověření Ezdráše 7,1—28	60
b) Příchod Ezdrášův do Jeruzaléma 8,1—36	63
c) Ezdrášova modlitba 9,1—15	68
d) Očista lidu 10,1—44	71

NEHEMJÁŠ

Úvod	75
1. Poslání Nehemjáše 1,1—7,72	76
a) Kajicná modlitba 1,1—11	76
b) Cesta do Jeruzaléma 2,1—10	79
c) Příprava k dílu obnovy 2,11—20	81
d) Dělníci na díle obnovy 3,1—32	83
Jeruzalém za času Nehemjášova	87
e) Boj proti nástrahám 3,33—4,17	88
f) Boj proti útisku 5,1—19	91
g) Boj proti pokušením 6,1—19	94
h) Seznam navrátilců 7,1—72	97
2. Obnova bohoslužeb a pokání lidu 8,1—10,40	101
a) Čtení z Božího zákona 8,1—12	101
b) Slavení slavnosti stánků 8,13—18	104
c) Kající modlitba izraelského lidu 9,1—37	106
d) Obnovení smlouvy s Bohem 10,1—40	111

3. Posvěcení Jeruzaléma 11,1—13,31	115
a) Osídlení Jeruzaléma a země 11,1—36	115
b) Seznam kněží a levitů 12,1—26	119
c) Posvěcení hradeb 12,27—47	122
d) Očištění lidu, chrámu a života 13,1—31	124

ESTER

Úvod	129
Apokryfní začátek knihy	131
Mordokajův sen	131
1. Achašveroš a Vašti 1,1—22	132
2. Mordokaj a Ester 2,1—3,6	136
a) Ester královnou 2,1—18	136
b) Mordokaj a Haman 2,19—3,6	140
3. Ohrožení židů 3,7—5,14	142
a) Dekret proti židům 3,7—15	142
b) Mordokajův plán záchrany 4,1—17	145
c) Ester před králem 5,1—14	149
4. Záchrana židů 6,1—9,19	152
a) Pocta Mordokajovi 6,1—14	152
b) Hamanův pád 7,1—10	155
c) Králova milost židům 8,1—17	157
d) Pomsta nad nepřáteli 9,1—19	162
5. Svátky pírím 9,20—10,3	166
a) Ustanovení svátků 9,20—32	166
b) Sláva a chvála Mordokajova 10,1—3	168

LITERATURA	170
------------	-----

ZKRATKY A ZNAKY

1. BIBLICKÉ KNIHY

STARÝ ZÁKON

Gn - Genesis, 1. Mojžíšova	Př - Přísloví
Ex - Exodus, 2. Mojžíšova	Kaz - Kazatel
Lv - Leviticus, 3. Mojžíšova	Pís - Píseň Šalomounova
Nu - Numeri, 4. Mojžíšova	Iz - Izajáš
Dt - Deuteronomium, 5. Mojžíšova	Jr - Jeremjáš
Joz - Jozue	Pl - Pláč Jeremjášův
Sd - Soudců	Ez - Ezechiel
Rt - Rút	Da - Daniel
1 S - 1. Samuelova	Oz - Ozeáš
2 S - 2. Samuelova	Jl - Joel
1 Kr - 1. Královská	Am - Amos
2 Kr - 2. Královská	Abd - Abdijáš
1 Pa - 1. Paralipomenon	Jon - Jonáš
2 Pa - 2. Paralipomenon	Mi - Micheáš
Ezd - Ezdráš	Na - Nahum
Neh - Nehemjáš	Abk - Abakuk
Est - Ester	Sf - Sofonjáš
Jb - Jób	Ag - Ageus
Ž - Žalmy	Za - Zacharjáš
	Mal - Malachiáš

NOVÝ ZÁKON

Mt - Matouš	1 Tm - 1. Timoteovi
Mk - Marek	2 Tm - 2. Timoteovi
L - Lukáš	Tt - Titovi
J - Jan	Fm - Filemonovi
Sk - Skutky apoštolské	Žd - Židům
Ř - Římanům	Jk - Jakubova
1 K - 1. Korintským	1 Pt - 1. Petrova
2 K - 2. Korintským	2 Pt - 2. Petrova
Ga - Galatským	1 J - 1. Janova
Ef - Efezským	2 J - 2. Janova
Fp - Filipenským	3 J - 3. Janova
Ko - Kolosenským	Ju - Judova
1 Te - 1. Těsalonicenským	Zj - Zjevení Janovo
2 Te - 2. Těsalonicenským	

2. TEXTY A VERSE

A) STARÉ VERSE

H.	- hebrejský text podle Kittelovy Biblia hebraica, vydání 3. a násled.
O'	- řecká Septuaginta, malé vydání Rahlfsovo
P	- syrská Pešitto
S	- samaritánský Pentateuch
T	- aramejský Targúm (T ^o , T ^l , viz Kittel, Biblia hebr.)
V	- latinská Vulgáta.

B) KRALICKÝ TEXT

K	- podle posledního vydání z roku 1613
Kr	- Karafiátem revidované vydání
Kš	- původní znění Šestidílků z roku 1579—94
Kv	- Kralické výklady k Šestidílkům, vyd. J. Kostomlatský, Tábor 1885.

C) OSTATNÍ PŘEKLADY

- Aa - Anglická Authorized Version z roku 1611
 Ar - Anglická Revised Version
 As - Americká Revised Standard Version (1952)
 J - La Sainte Bible, traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem, Paris 1956
 KeB - E. Kautzsch, ed. A. Bertholet, Die heilige Schrift des Alten Testaments, 4. vyd., Tübingen 1922
 L - Lutherův překlad, revidovaný, podle vydání z roku 1936
 Lr - Lutherův překlad podle poslední revize z r. 1965
 Z - Züricher Bibel, 1931.

3. SLOVNÍKY

- GB - W. Gesenius — F. Buhl, Hebräisches u. aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament, 17. vyd., Leipzig 1921. (Přetištěno Berlin — Göttingen — Heidelberg 1949.)
 KB - L. Köhler — W. Baumgartner, Lexicon in Veteris Testamenti libris, Leiden 1953, 2. vyd. 1958.

4. RŮZNÉ ZKRATKY A ZNAKY

akk - akkadsky, -ý	sg - singulár, jednotné číslo
eg - egyptsky, -ý	sr - srovnej
f - femininum, ženský rod	sz - starozákonní
k. - kapitola	SZ - Starý zákon
kt - ketfb, souhláskový text hebrejský	v. - verš, verše
m - masculinum, mužský rod	vk - výklad
n - neutrum, střední rod	// - paralela
n,nn - následující (verš, verše)	= - rovná se
nz - novozákonní	> - přešlo v
NZ - Nový zákon	< - vzniklo z
pk - překlad	+ - přidáno
pl - plurál, množné číslo	× - vypuštěno
qr - qeré, samohláskové znění hebrejské	? - nejasno
rp - rukopis, rpp - rukopisy	: - srovnej, viz (v odkazech)
	:: - jinak, protikladem k
	~ - podobně

5. OBYČEJNÝM PÍSMEM

v překladu (sázeném tučně) jsou odlišeny překladatelské dodatky.

6. ČÍSLOVÁNÍ VERŠŮ

je v některých oddílech dvojit (např. Neh 4), a to základní podle hebrejského textu a v hranatých závorkách dřívější číslování kralické. Tato úprava je nyní obvyklá v moderních vydáních Písma sv., pokud se neomezují jen na číslování veršů podle původního textu.

POČÁTKY ŽIDOVSTVA

ÚVOD

Pád Jeruzaléma a zničení chrámu Babylóňany r. 587 př. Kr. znamená v životě izraelského lidu tak hluboký zářez, že se nadále mluvívá převážně o *Židovstvu*. Někdejší svaz dvanácti kmenů byl zničen již asyrským vítězstvím nad severoizraelským královstvím r. 721. Tehdy se Juda stal duchovním dědicem rozprášených desíti kmenů, které se o dvě stě let dříve odtrhly od domu Davidova. Ale i Juda šel do vyhnanství a ti, kteří se z babylónského zajetí od r. 538 postupně vraceli do země svých otců, včetně ostatních, kteří žili dále v diaspoře, tvořili jen náboženskou obec, nikoli národ nebo stát. Navázali tak na původní poslání Izraele jako 'lidu zvláštního' (Ex 19,5 K), který měl být 'královstvím kněžským' (v. 6) a tak se lišit od všech ostatních pospolitostí vzniklých na základech politických, jazykových, hospodářských a pod. Tím, že se Izrael toužil přizpůsobit těmto světským pospolitostem (sr 1 S 8), zradil své poslání. Jeho stát se udržel jednotný jen po dvě generace, za Davida a Šalomouna, a jeho dílčí útvary také neměly příliš dlouhého trvání.

Po zajetí babylónském se setkáváme s lidem, který sice žije dále z Hospodinových zaslíbení, daných kdysi Izraeli jako celku, je si vědom toho, že je dědicem starého Izraele, a hrdě se označuje jeho jménem, ale který současně představuje i něco nového. Tato novost se nejvýrazněji projevuje v tom, že poexilním obdobím *končí starozákonní doba*. Tak to vidí i židovská tradice. Josefus Flavius píše: „Od Artaxerxa po naše dny bylo sice napsáno mnoho knih, ale není jim příkládána stejná víra jako oněm dřívějším“ (Contra Apionem I. 8), protože již nepocházejí z období prozářeného prorockou inspirací. A mišna prohlašuje ve 2. stol. po Kr. (*seděr 'ólám*): „Od časů Alexandrových působili jen mudrci, kdežto dříve Duch svatý“ (sr Bič, Palestina III., 154). Do tohoto údobí nás uvádějí knihy *Ezdráš*, *Nehemjáš* a *Ester*. Protože jde o období velmi málo známé, a přece v životě židovstva velmi důležité — jde o zachování svérázu lidu staré smlouvy a o uchování duchovního dědictví někdejšího Izraele —, věnujme blíže pozornost dobovému pozadí, nežli přistoupíme k výkladu jmenovaných knih.

1. PO PÁDU JERUZALÉMA

a) V Palestině

Od poloviny 8. století př. Kr. se nad Palestinou stahovala nebezpečná mračna. Nejprve pronikali z východu *Asyřané* a po jejich rychlém zániku (r. 606) *Babylóňané*.

Dobytím Jeruzaléma a zničením chrámu se naplnila slova proroků o soudu Hospodinově, který dolehne na nevěrný lid. Vedoucí vrstvy lidu byly *odvedeny* do vzdálené ciziny (r. 598 a 587). Na rozdíl od asyrského postupu, kdy na místo zajatých byli přivedeni příslušníci jiných kmenů (2 Kr 17,24), kteří pak časem se zbylým obyvatelstvem splynuli, neslyšíme o Babylóňanech nic podobného. Zbytek Judejců — a nutno předpokládat, že jich bylo mnohem více než odvedených, — zůstal v podstatě ušetřen cizích vlivů. Mohl proto snáze zachovat svou duchovní ryznost nežli příslušníci desíti severních kmenů. Ale také jim chyběli *duchovní vůdcové*, a to znamenalo nezadržitelný duchovní úpadek.

Střediskem náboženského života zůstal *Jeruzalém*. Chrám byl sice v sutinách, ale oltář se dal upravit tak, aby se mohly přinášet oběti. Truhla Hospodinova, která kdysi sjednocovala izraelské kmeny, ztrácela na významu od doby, kdy byla umístěna v Šalomounově chrámu a lid ji viděl nejvýš o procesích při výročních svátcích. Při zničení chrámu patrně shořela a už nebyla nikdy obnovena. Ze slov Jeremjášových (3,16) vyčítujeme, že ji lid ani nepostrádal. Nevíme nic určitého o poměrech v zemi do návratu prvních návratilců z Babylóna (r. 538). Můžeme jen soudit, že zbylí v zemi po duchovní stránce spíše jen živořili a že nebyli schopni vlastními silami zjednat nápravu.

Zanikla i *dauidovská dynastie* v Jeruzalémě. Jen jeden její příslušník, král Jójakín, odvedený r. 598 do zajetí, žil v daleké Babylónii. Dožil se dokonce toho, že se s ním znovu jednalo jako s králem (2 Kr 25,27—30), ovšem vrátit se nesměl. Přesto byl viditelnou zárukou platnosti Hospodinových zaslíbení, podle nichž trůn Davidova rodu měl být nepohnutelný (1 Kr 2,4 8,25). Nebylo sice naděje, že by se za daných okolností mohlo obnovit izraelské království, ale víra lidu se upírala do neurčité a neurčitelné budoucnosti, kdy se určitě naplní, co Hospodin zaslíbil: přijde dauidovský král, *mesiaš* (Za 9,9 sr Mi 5,1 [= 2K.] > J 7,42).

Přes všechnu chatrnost lidu, porobu a zajetí si uchovaly zbytky Izraele svůj *svěráz*. Zajatci ze severní říše, kteří byli odvedeni do asyrského zajetí (r. 721), nejspíše většinou zanikli, pokud se nepřipojili po-

zději k Judejcům v babylónském zajetí. Ti, kteří zůstali v zemi svých otců, se většinou velmi smísili s novými přistěhovalci, a také se jim duchovně přizpůsobovali. (Později byli označováni jako Samaritáni a časem mezi nimi a židy-Judejci došlo k přímému nepřátelství). Byli tu však mnozí, kteří se po zániku severní říše přimkli k Judejcům a dokonce i po pádu Jeruzaléma nepřestávali toto město pokládat za svaté.

K troskám jeruzalémského chrámu putovali poutníci až z Šekemu, Šílo a Šómerónu (= Samaří; Jr 41,5), aby tu obětovali Hospodinu. Tak se *Judsko* stalo místem, kde uprostřed nepřehledné směsi staroorientálních národů žil svérázně hlouček lidu, který kdysi dostal od Hospodina úkol, být v tomto světě 'lidem zvláštním'. Jeho sousedé postupně zanikali, zanikli i jejich otročovatelé, Asyřané a Babylóňané, ale tento 'lid zvláštní' nesplynul se světem a zůstal 'lidem zvláštním' podnes. Významnější úlohu ovšem sehráli ti, kteří byli odvedeni do zajetí a jejich potomci, nežli ti, kteří zůstali doma.

b) V Babylónii

Babylónský král *Nebúkadnesar* přitáhl proti Jeruzalému r. 598 a znovu 587. Pokaždé odvedl do zajetí vedoucí kruhy jeruzalémské (2 Kr 24,14n :25,11.21n). Představu o způsobu jejich života si můžeme učinit z knihy Ezechielovy, aspoň pro první dobu zajetí. Přemožitelé je rozmístili po větších skupinách na různých místech v Babylónii (sr Ez 3,15 Ezd 2,59 = Neh 7,61). Byli patrně *v postavení nevolníků*, ale měli možnost stavět si domy, zakládat zahrady atd. (Jr 29,5n). Jelikož neměli naději na brzký návrat do vlasti, zařizovali se ve svém vyhnanství jak mohli, a mnozí se dopracovali i *významných postavení*. Ústřední postavy knih Ezdráš, Nehemjáš i Ester jsou potvrzením toho, že se jedinci časem dostali i do služby ke královskému dvoru. Dochovaly se též babylónské klínopisné texty, zvláště doklady velikého obchodního domu Murašových synů z Nipúru, v nichž se setkáváme s četnými judskými jmény (Bič, Palestina I., 148; Noth, Geschichte 266 p. 1). Tyto doklady pocházejí z 5. století a jsou tedy téměř současně s knihami Ezd a Neh, či přesněji s dobou, do které nás obě knihy uvádějí.

Po stránce hmotné se judští exulanti brzy dopracovali uspokojivého postavení, takže mnozí ani nevyužili příležitosti, kterou jim po padesáti letech poskytl *perský král Kýros* (r. 538), a nevrátili se do staré vlasti. Babylónská diaspora však nezakrnila duchovně, a právě ty skupiny

kteří se odtud vrátili do Jeruzaléma, přispěly nemálo k *duchovnímu roz-
ložení* a vůbec k novému životu.

Začátky života v Babylónii byly ovšem krušné. Lid se ocitl v pohanské, 'nečisté' zemi, kde nebylo možno uctívat Hospodina starým tradičním způsobem. Nebyl tu chrám ani obětní oltář. Štředem jeruzalémských bohoslužeb byly oběti; ty nebylo možno v novém prostředí přinášet. Zajatci se však mohli shromažďovat (Ez 33,30—33). Vzpomínali na Sijón (Ž 137), ale připomínali si současně i dávná Hospodinova slova. Místo krvavých obětí přinášeli Hospodinu 'oběti svých rtů', modlitby. Časem si pro svoje shromáždění pořizovali i zvláštní modlitebny — *synagogy*.

Rabínská tradice tvrdí, že král Jójakín po svém propuštění (2Kr 25,27) tam kdesi vybudoval chrám. Vychází však zřejmě z mylného výkladu prorockého výroku: „...ačkoli rozptýlil jsem je do zemí, však budu jim svatyní...“ (Ez 11,16 K). Běžný výklad těchto slov je, že Hospodin dá svému lidu náhradní svatyně za ztracený jeruzalémský chrám. Talmúd hovoří přímo o synagogách. Také v domnělém chrámu Jójakínově vidí jen synagogu (Bič, Palestina I., 148).

Synagogy se staly středisky duchovního života. Lid se tam scházel k modlitbám a slyšení Božího slova. Záhy při nich vznikaly *rabínské školy*. Posvátné texty se opisovaly a redigovaly, studoval se zákon Hospodinův a jeho znalci, písmaři, jej lidu připomínali a vykládali. Školy v Sůře, Nehardei a Pumbaditě od 3. stol. po Kr. až do arabské okupace v 7. stol. byly vedoucími středisky rabínské vzdělanosti. Velmi cenné *biblické rukopisy* babylónského původu byly koncem minulého století objeveny ve skladišti starokairské synagogy. Skladiště bylo před tisíci lety zazděno a upadlo v zapomnutí. Také mezi nálezy u Mrtvého moře z r. 1947 je veliký svitek knihy Izajášovy z 1. jeskyně původu babylónského (sr Bič, Poklad, 92n,97n).

Židovské posvátné texty převzala pak církev a jejím prostřednictvím se bible stala základním pilířem světové kultury. O to se zasloužili ti věrní vyznavači v babylónském zajetí, kteří ve své horlivosti a zápalu pro věc Hospodinovu sepisovali, opisovali a *zachránili svatá písma*.

Studium svatých písem vedlo židy i k zdůrazňování vlastní odlišnosti od pohanského okolí. Projevovala se zejména dvěma základními rysy. Prvním byla *obřizka*, pokládaná za viditelný znak vyvoleného lidu (Gn 17,11). Právě mezi Babylónany, kteří se neobřezávali (vk Abk 2,15n), pomohlo toto vědomí zachovat svéráz židovské diaspory. Druhým rysem bylo *svěcení soboty* (Ex 20,8—11). Patrně až v babylónském zajetí se ustálila slavnost šabbátu na sobotu (český výraz je převzat z hebrejštiny), tedy na pevný den v kalendářním týdnu. Oba uvedené obyčeje,

obřizka i svěcení soboty, pomohly židům, aby si vždy a všude uvědomovali, že jsou ve světě 'lidem zvláštním', který s ostatními národy nesmí splynout.

c) V Egyptě

Vedle diaspory babylónské byla ve starověku nesporně nejvýznamnější diaspora egyptská, už proto, že se zde zrodil nejstarší překlad Starého zákona, *Septuaginta*. Je ovšem třeba rozlišovat v Egyptě mezi dvěma skupinami židů, hornoegyptskou a dolnoegyptskou.

Hornoegyptská je starší. O jejím původu jsou jen dohady. Zpravidla se soudí, že její jádro tvořili zajatci egyptského faraóna Psamtika II. (594—589) z jeho palestinského tažení nebo judští uprchlíci z r. 587. Leccos však nasvědčuje, že aspoň zčásti šlo o starší kolonisty ze severního Izraele, nejspíše z okolí Bét-elu (Bič, Palestina I., 146). Jediným zdrojem našich vědomostí o nich jsou aramejsky psané papyry z 5. století př. Kr., nalezené na ostrově *Elefantine* (hebrejsky Jéb) u prvních peřejí Nilu poblíž Asuánu. Z nich se dozvídáme, že na jižních hranicích Egypta žila židovská vojenská kolonie, usazená tam faraóny k ochraně zemských hranic. V 5. století měla dokonce svůj vlastní *chrám* s pěti branami, mramorovými sloupy, cedrovou střešou a plným vybavením pro nejrůznější oběti. Kdy byl chrám postaven, není známo. Víme jen, že r. 525, když si perský král Kambyses podmanil Egypt, ušetřil tento chrám, zatímco egyptský chrám zničil. To přirozeně nikterak nepřispělo k mírumilovnému soužití obou složek obyvatelstva: zhruba o sto let později (r. 410) kněží beranního boha Chnuba elefantinský chrám rozbořili. Kolonisté se obrátili do Jeruzaléma o povolení k obnově chrámu. Psali veleknězi Jóchananovi a místodržiteli judskému Bagohímu. Protože jim neodpověděli, dopsal synům samařského místodržitele Sanbalata. Tentokrát si jeruzalémští představitelé s odpovědí pospíšili. Udělili jim povolení k obnově, ale asi s podmínkou, že bude v novém chrámě upuštěno od krvavých obětí. Nevíme, byl-li chrám vskutku postaven, a také nemáme dalších zpráv o této kolonii.

Okolnost, že žádali o povolení k obnově svého chrámu v Jeruzalémě, ukazuje, že *Jeruzalém* byl koncem 5. stol. př. Kr. uznávaným střediskem všeho židovstva, dokonce i takových pochybných skupin, jako byla elefantinská (jébská). Dopis do *Samaří* pak naznačuje, že pro ně i Samaří representovalo starou izraelskou tradici a že o samaritánsko-židovském rozkolu nevěděli. Snad se tu ozývají i vzpomínky na zemi jejich otců, na

severní Izrael. Odtud zřejmě pocházelo i uctívání božstva *Bét-el* — o něm snad máme zmínky i ve Starém zákoně (Gn 31,13 35,7 aj.) —, jež ztotožňovali s Hospodinem. Vedle tohoto božstva však uctívali ještě dvě další: jedno ženské, 'Anat-bétel či 'Anat-jáhú, a druhé, Ašim-bétel, jež zřejmě představovalo Syna. Tvořila s Bét-clem trojici po vzoru palestinských božských trojic Otec — Matka — Syn, doložených např. pro Jericho už z 5. tisíciletí př. Kr. (Bič, Palestina II., 8.22.93). Přes tyto vyložené pohanské prvky v bohoslužbě, které si Elefantinci sotva mohli osvojit až v Egyptě, stáli plně na půdě Mojžíšova zákona. Slavili např. velikonoce od 14. (15.) do 21. nisanu (Cowley, papyrus č. 21) a jejich dopisy do Jeruzaléma a do Samaří svědčí o tom, že zůstávali vnitřně spjatí se starou vlastí přes všechny zvraty, kterými prošla.

Druhá diasporní skupina židovská byla usazena v dolním Egyptě. Časem se jako jejich duchovní středisko dostala do popředí *Alexandrie*, ale různých náboženských obcí v oblasti nilské delty bylo více. Jedna z nich, v *Leontopoli*, měla rovněž svůj vlastní chrám. Postavil jej velekněz Onias IV. po útěku z Jeruzaléma asi r. 160 př. Kr., když byl jeruzalémský chrám znesvěcen syrským králem Antiochem IV. Epifanem. Leontopolský chrám pak dokonce přetrval jeruzalémský o tři roky, do r. 73 po Kr.

Asi od 3. stol. př. Kr. začaly v jednotlivých sborech dolnoegyptské diaspory vznikat písemné *překlady biblických knih* (i dalších, zvaných apokryfy) do řečtiny. Byly pochopitelně značně nejednotné a prošly nejednou redakční úpravou. Časem byly spojeny v soubor zvaný Septuaginta (blíže sr Bič, Palestina III., 157nn). Tato řecká bible, která se v mnohém liší od palestinského hebrejského typu, se potom stala biblí prvotní církve a měla nesmírný význam pro šíření křesťanství.

2. PO PÁDU BABYLÓNA

a) *Nástup Peršanů*

V r. 612 podlehl asyrské hlavní město Ninive spojenému náporu *Médů a Babylóňanů*, kteří r. 606 zničili poslední asyrský odpor a dohodou si asyrskou veleříši rozdělili. Médové si podrželi její severní část od Malé Asie přes Arménii do Élamu, kde si podmanili perský vladařský rod Achaimenovců. Babylóňanům připadly jižnější oblasti včetně Palestiny.

Sláva *novobabylónské říše* však neměla dlouhého trvání, přestože vláda Nebúkadnesarova byla dobou jedinečného rozkvětu.

Moudrá politika zajistila Nebúkadnesarovi mír se sousední říší médskou a mimo ni nemohl nikdo zemi ohrozit. Král se proto mohl volně věnovat své stavitelské vášni. Zveleboval zemi stavbou průplavů, vybudoval sídelní město Babylón v nebyvalé kráse, podporoval chrámů a zajišťoval si tak přízeň kněžstva. Po jeho smrti r. 562 začal však rychlý úpadek, který uspišil poslední babylónský král Nabú-náid (Nabonides; nastoupil na trůn r. 555). Byl to slaboch a podivín a navíc si znepřátelil mocné kněžstvo babylónského hlavního boha Marduka neuváženými zásahy do kněžských privilegií.

V době, kdy začal být rozklad babylónské říše nezadržitelný, stávala se médská říše pro Babylón vážným nebezpečím. Nabú-náid se proto ohlížel po spojenci a uvítal radostně snahu *Achaimenovce Kýra* o svržení médského jha. Ve spojení s Babylóňany a podporován i médskou šlechtou, která nelibě nesla despoticickou vládu krále Astyaga, odvážil se Kýros vojenské akce — a zvítězil. Médkými a perskými velmoži byl Kýros zvolen za krále Médů a Peršanů a dal se korunovat v médkém sídelním městě Ekbataně. Nabú-náidovi však jeho výpočty nevyšly. Místo obávaných Médů měl teď sousedem ještě nebezpečnějšího Peršana.

Ke srážce ovšem prozatím nedošlo. V západní části Malé Asie vznikla v 7. stol. *říše Lydská*. Kýrovým současníkem tam byl král *Kroisos*, proslulý svým pohádkovým bohatstvím. Po Kýrově vítězství nad Médy se Kroisos domníval, že by mohl využít zmatků v médské říši. Napadl vojensky Kýra, ale byl r. 546 poražen a Peršané obsadili celou Malou Asii. Také směrem na východ slavil Kýros úspěchy a vytvořil mocnou říši perskou.

V babylónské říši mnohé porobené národy a různé skupiny napjaté sledovaly vývoj událostí v přímém sousedství. I Starý zákon dochoval doklady toho ve slovech jinak neznámého proroka, kterého nazýváme Druhým Izajášem (Deuteroizajáš, kap. 40—55). V *Kýrovi*, kterého dokonce přímo uvádí jménem (44,28 45,1), vidí vysvoboditele svého lidu, 'Hospodinova pomazaného' (45,1), raduje se už z pádu babylónských bohů (46,1) a posmívá se padlé 'dceři babylónské' (47,1nn). Jeho celá zvěst, která je ohlasem novoroční liturgie, dává tušit, že judští zajatci v Kýrovi viděli Hospodinův nástroj a v jeho vítězství nad Babylónií počátek nového věku.

Netrvalo dlouho a Kýros vskutku Babylónii napadl. Nabú-náid podlehl r. 539. Kýros byl v samotném Babylóně vítán kněžstvem i ostatním obyvatelstvem jako *vysvoboditel*. Jinde v Babylónii rovněž nenarazil na odpor a Mezopotamie i oblast syrsko-palestinská jej zřejmě uznaly za krále, takže ani nebylo třeba, aby tam vojensky táhl. Teprve jeho syn a ná-

stupce Kambyses těmito oblastmi protáhl a r. 525 si podmanil i Egypt. Vytvořil tím říši, která svým rozsahem předčila všechny dřívější staro-orientální veleríše. Pod jeho vládou byly sjednoceny všechny země od Středoziemního moře po Indii a od Černého moře po Nubii.

b) Politické poměry

Vznik perské veleríše neznamenal jen výměnu vládnoucí třídy. Perští králové přistupovali k podrobeným národům zcela jinak než jejich předchůdci. Asyřané a Babylónané velkoryse přestěhovali vedoucí skupiny poražených protivníků z jednoho konce své říše na druhý. Tak chtěli zbavit národy vůdčích osobností, *rozbit národní jednotu porobených* a utvořit ze všech poddaných beztvárovou, poddajnou masu. Současně se snažili jednotu říše zajistit i jednotným kultem. Místní kultury byly sice trpěny, ale státní kult stál nad nimi a ve všech chrámech po celé říši byly aspoň znaky, ne-li i oltáře státních bohů.

Naproti tomu Peršané přímo podporovali národní svéráz svých poddaných. Ústřední moc byla přirozeně i u nich pevně v ruce králově a nejvyšší úředníci byli Peršané, ale jednotlivé kraje měly *dalekosáhlou autonomii*. V důsledku toho nebyla v perské říši zavedena jenom jedna úřední řeč, nýbrž s jednotlivými provinciemi se státní záležitosti vyřizovaly místním jazykem. Pro palestinskou oblast to byla aramejšтина. Tato řeč, psaná navíc jednoduchou hláskovou abecedou, se časem stala jednotícím dorozumívacím prostředkem téměř celého Předního Orientu včetně Egypta.

Podle 2 Kr 18,26 byla *aramejština* v Palestině známa už kolem r. 700 aspoň v čelnějších kruzích. Proto se mohli judští velmoži domluvit s asyrským vyslancem touto řečí. Prostý lid jí však ještě nerozuměl. Z doby jen o několik desetiletí mladší se dochoval dopis jakéhosi jihopalestinského knížete egyptskému faraónovi psaný aramejsky, ačkoli to byla řeč cizí jak odesílatelovi, tak příjemci (Noth, Geschichte 274 p. 1).

Pro východní oblasti, v nichž leželo těžiště perské moci, máme pěkné doklady snášenlivé *jazykové praxe* perských králů v známých monumentálních nápisech královských, tesaných do skály ve třech řečech: staropersky, élamsky a babylónsky, všechno babylónským klínopisem. Tímto postupem nebyl vlastní národ králův povyšován nad porobené národy a ty zase neměly pocitu bezprávnosti vůči vládnoucím.

Přesto právě tato doba znamenala pro židovstvo významnou změnu. Aramejšтина pronikala do širších a širších kruhů a zatlačovala hebrejštinu. V knize

Ezdrášově máme části psané aramejsky a kniha Danielova je psána zpoloviny aramejsky. Aramejsky začala postupně mluvit i babylónská diaspora a lid přestával rozumět hebrejsky čteným svatým písmům. Bylo nutno čtené oddíly překládat, zprvu ústně, později (snad od 1. stol. po Kr.) písemně, aby se předešlo příliš volnému tlumočení. V Babylónii i v Palestině vznikaly tzv. *targúmy*, aramejské překlady biblických knih, leckdy rozšířené o připojené vysvětlivky, poučky i obsáhlejší výklady. — Mezitím v Egyptě pronikla řečtina, tamní diaspora si tuto řeč osvojila, hebrejšтина upadla v zapomenutí a vyvstala také potřeba přetlumočit Písmo sv. do řeči lidu, tj. do řečtiny. I zde (a to dříve, než na východě v aramejsky mluvících krajích) se čtené slovo zprvu tlumočilo na místě ústně. Později se překlady přestávaly improvizovat a od 3. stol. př. Kr. se sepisovaly.

c) Náboženská svoboda

Perští králové nikde svým poddaným nevnucovali nějaký oficiální státní kult, ani od nich nežádali, aby ve svých chrámech umísťovali znaky perských bohů. Je těžko rozhodovat, zda to byla jen státnická moudrost či svéráz perského náboženství, které dovedlo být *snášenlivé* k jiným náboženstvím. V každém případě se perští králové snažili, aby svým poddaným nezavdávali podnět k nespokojenosti. Tak např. *Kýros* po svém vítězství nad Babylónany okamžitě obnovil všechna práva Mardukových kněží, která Nabú-náid zrušil. Ačkoli jako Peršan nebyl ctitelem Mardukovým, vešel do chrámu tohoto boha a vzdal mu příslušné pocty. Tímto způsobem si získal srdce lidu i pomoc kněží.

Kýrův syn a nástupce *Kambyses* byl veliký válečník a v Egyptě si místy počínal až nepřičetně krutě. Přesto se i on snažil získat Egyptany právě uznáním jejich náboženského svérázu. Sídlem poslední egyptské dynastie bylo město Sais v nilské deltě. Byla tam uctívána bohyně Neith. Kambyses obnovil její chrám a nařídil obnovení všech slavností a procesí k počtě této 'velké božské matky' i ostatních saiských bohů. Když pronikl až k jižním hranicím země, nikterak se nedotkl chrámu židovské kolonie jébské. Egyptské chrámy tam naopak ničil; nevíme, proč tak jednal.

Z doby Kambysova nástupce *Dareia I.*, s jehož jménem se častěji setkáváme i ve Starém zákoně, máme dochováno doslovné znění jednoho výnosu (ovšem jen v opisu z římské doby). Gadatas, vysoký perský úředník v západní Malé Asii v končinách Magnesie, je varován, aby na sebe nepřivolával králův hněv, bude-li nadále od 'svatých zahradníků Apollonových' vymáhat dávky a nutit je k všední námezdné práci. Král nedovolil, aby kultický personál i tak vzdálené krajiny byl jakkoli omezován

ve svých právech. Výnos psaný řecky, protože pro tuto část říše byla řečtina úředním jazykem, výslovně zmiňuje 'královo smýšlení vůči bohům'. To lze chápat jen tak, že výnos vychází ze zásadního postoje krále k cizím náboženským obyčejům a zařízením, nikoli jen z osobního postoje Dareiova. Výslovně jsou jmenováni i jeho 'královští předkové'.

Dareios II. vydal r. 419 výnos, týkající se slavení velikonoc v Elefantině. List, adresovaný perskému satrapovi v Egyptě, nařizuje, že má židovská kolonie své svátky slavit podle svých platných předpisů (Cowley, pap. č. 21). Patrně zavdala k tomuto královskému rozhodnutí podnět nějaká stížnost nebo spor. Není přece myslitelné, aby se královský dům zajímal o všechny podrobnosti všech nesčetných kultů nesmírně říše. Jakmile však někde došlo k přehmatu, okamžitě byl vydán výnos, který podle 'práva perského a médkého' byl neodvolatelný.

Největší prospěch z perské náboženské snášlivosti mělo židovstvo. Všechny ostatní kulty si byly nakonec blízké přes všechny osobité rysy a rozdílly a snadno se směřovaly i zanikaly. Židovská bohoslužba byla něčím zvláštním. I když židé nedosáhli politické svobody a nemohli obnovit ztracený stát, mohli si znovu vybudovat jeruzalémský chrám a pod královskou ochranou obnovit celý bohoslužebný život.

3. OBNOVA CHRÁMOVÉ BOHOSLUŽBY

a) *Kýrův výnos*

Základ k novému duchovnímu životu židovstva položil Kýros hned po svém vítězství nad babylónskou říší. Překvapuje sice, že se hned zajímal o hlouček lidí, kteří měli domov na okraji jeho nově získaného území, do něhož sám nikdy nepřišel, ale je možno předpokládat, že z babylónské diaspory někteří jedinci už získali vlivnější společenské postavení a snad i přímo přístup ke dvoru. V tom případě nebylo těžko krále zpravit o bezpráví, kterého se na židech dopustil Nebúkadnesar. Vždyť uloupené bohoslužebné předměty byly přeneseny právě do Babylóna, do Mardukova chrámu. Kýrové politice odpovídalo, že napravoval násilnosti svých babylónských předchůdců, pokud to bylo možné, a získával si tak sympatie porobených národů.

Pro židy bylo nejpřednější tužbou znovu *postavit jeruzalémský chrám* a obnovit tam bohoslužbu. Právě v odloučenosti od svatého města na něm mimořádně lpěli. V zajetí si sice zvykli na nový typ bohoslužby, který už neopustili a který jim po staletích pomohl přežít nové, konečné zničení chrámu (r. 70 po Kr. Římany), ale to nemohlo oslabit jejich touhu mít zase obnovený chrám.

Kýros vydal o této věci výnos hned v prvním roce své vlády (2 Pa 36,22n = Ezd 1,1n). Znění výnosu máme dochováno v říšské aramejštině v opise z pozdější doby. Za Dareia I. došlo k určitým nejasnostem, které donutily zaeufratského satrapu, aby se krále dotázal, jak se věci mají. Svědčí pro solidní státní správu, že byl v královském archivu nalezen Kýrův výnos o obnově chrámu. Bez omezení a změn byl v doslovném znění sdělen tazateli a satrapa se ho v dalším postupu vůči židům také svědomitě držel. Židé zřejmě měli možnost pořídit si opis a ten je ve své původní aramejské podobě uveřejněn v Ezd 6,3—5. Král nařizuje výnosem hned trojí: obnovu chrámu, vrácení chrámového nádobí, pomoc při stavbě ze státních prostředků. Pokládal se zřejmě za dědice judských králů a přiznal se k jejich povinnosti. Nebúkadnesar se vůči chrámu dopustil násilností, je na novém králi, aby převzal náhradu škody. Jsou ovšem badatelé, kteří pochybují o pravosti výnosu právě pro jeho blahovolnost (Meyer, 8nn), ale to je neudržitelné stanovisko (Noth, 277n).

Poměry v Jeruzalémě a Judsku byly však natolik *bědné*, že se lid, který přežil babylónskou nadvládu ve své zemi, nedokázal vzchopit a dílo obnovy provést. Vlastní podnět vyšel od zajatců, kterým byla dána možnost návratu. Prvních navrátilců byla jen hrstka. Ve své vlasti narazili na takové překážky, že přes všechnu příslibenou pomoc ze státních prostředků ani oni stavbu neprovedli. Jako vůdce navrátilců je jmenován jakýsi nám jinak zcela neznámý *Šěšbasar*. Jeho jméno zřejmě vychází z bábelského jména Šamaš-apla-usur, ale víme, že mnozí židé měli babylónská jména, např. Mordokaj v knize Ester aj. Někteří badatelé se snaží pod vlivem Septuaginty Šěšbasara ztotožnit se čtvrtým synem krále Jójakína Šenasarem (1 Pa 3,18; Meyer, 75nn; Sellin, 83n), jenže to je postava nám jinak rovněž neznámá; nadto není pravděpodobné, že by takovým úkolem byl pověřen právě Davidovec. Šěšbasar položil základy k novému chrámu, ale potom obnova ustrnula. Bylo příliš mnoho osobních starostí, dostavila se neúroda (Ag 1), nové války atd. Přicházely však postupně i další skupiny navrátilců, a tak konečně po téměř dvou desetiletích bylo znovu s prací začato a časem byla stavba dokončena.

b) *Dareiův výnos*

Ve dvou desetiletích po vydání Kýrova ediktu ustrnuly všechny budovatelské snahy jeruzalémského židovstva a také z diaspory nepřicházela žádná vzpruha. Názorem, který otřásl perskou říší téměř v základech, byla *smrt Kambysova* (r. 522): neměl syna a dědice. Na všech stranách se probouzelo v národech osvobozené hnutí a jakýsi Gaumata dokonce uchvátil trůn, vydávaje se za mladšího bratra Kambysova Bardiju, kterého však Kambyses dal před svým egyptským tažením zavraždit. O trůn se ucházel i příslušník jiné větve achajmenovské, *Dareios*. Došlo k vnitřním válkám na všech stranách říše, ale Dareiovi se podařilo v jediném roce všechny vzpoury potlačit a železnou rukou zavést v zemi zase mír a pořádek.

Neslyšíme nic o tom, že by se byli i židé pokusili o povstání, ale je velmi pravděpodobné, že v tak pohnutých poměrech oživily jejich naděje na znovuzískání svobody. Tím krutější asi bylo jejich zklamání, když nástupem Dareiovým byly všechny *naděje zmařeny*. Ale právě v této době plné poraženectví, ba zoufalství, uprostřed těžké hospodářské bídy po předchozích neúrodách, bez naděje na jakoukoli pomoc odjinud, dochází v Jeruzalémě a Judsku k *rozvlažení* vlivem proroka Agea r. 520 a proroka Zacharjáše, který na Ageovo dílo navázal.

Ageus vysvětloval lidu, že nemá právo odkládat stavbu chrámu s odvoláním na současné hmotné starosti, protože naopak bída, která na lid dolehla, je důsledkem toho, že Hospodin není uprostřed svého lidu. *Zacharjáš* dovozoval, že by se obnovený chrám stal viditelným závdavkem, že se Hospodin vrátí a splní i ostatní svá zaslíbení, týkající se očekávané blažené doby. I když se nový chrám nedá srovnat se slávou a nádhrou chrámu Šalomounova (sr *Za* 4,10), budou k němu přicházet všechny národy a přinášet Hospodinu poklady celého světa (sr *Ag* 2,7—9 [= 8—10K]).

Správcem Judska byl tehdy *Davidovec Zerubábel*, vnuk krále Jójakína. Ačkoli z královského rodu judského, byl v perských službách. Víme o něm málo, vlastně jen to, že se zasloužil o obnovu chrámu a že patrně započal dílo i dokončil. Potom se však ztrácí našemu zraku. Nevíme, byli odvolán ze svého místa nebo zdali zemřel.

Stavba chrámu nebyla naprosto nijak samozřejmá věc. I když se lid vzchopil a poslechl prorockou výzvu, i když přinesl veliké oběti a naplnil síly do krajnosti, nebyly odstraněny všechny překážky. Znovu propukla zášť a zloba sousedů. K perskému dvoru byly posílány žaloby a zaeufratský satrapa měl dost starostí aby, udržel klid. Dotázal se přímo krále

Dareia, jak má postupovat. Židé se odvolávali na Kýrův výnos, jejich protivníci poukazovali na vzpoury dávných judských králů, při jejichž potlačování došlo i ke zničení chrámu.

Knih *Ezdrášova* přináší aramejské znění satrapova dopisu včetně hlášení o tom, co podnikl a co mu židé sdělili, i královu odpověď (5,6—6,12). Král dal případ náležitě vyšetřit. Zjistilo se v archivních záznamech, že Kýros vskutku obnovu chrámu povolil, ale že stavba nebyla provedena. *Novým výnosem* zajišťuje Dareios dokončení stavby. Je velmi pravděpodobné, že znění satrapova dopisu i královu odpovědi, které jsou psány aramejsky, tedy úřední řečí té doby, se nám dochovalo v doslovném znění. Kdyby šlo jen o volnou reprodukci, byl by text asi psán hebrejsky jako v ostatních částech knihy *Ezdrášovy*.

Dareiův výnos plně přejímá všechny *výsady*, které židům přislíbil Kýros. Šlo především o státní dodávky stavebního materiálu. Právě tak vzal král na sebe i péči o zajištění obětního materiálu (*Ezd* 6,8n) se zdůvodněním, že se v chrámě budou modlit za krále a jeho rodinu (v. 10). Také Dareios jedná jako dědic davidovských králů. Přitom pro Jeruzalém plně uznává Hospodinovu svrchovanost a neposkvrňuje chrám žádnými symboly státních božstev, jako to činili králové asyrští a babylónští. Pod ochranou královou byl chrám dostavěn asi r. 515 př. Kr.

c) *Nový chrám*

Chrámem získalo židovstvo opět *duchovní středisko*, jakým byl kdysi chrám Šalomounův. Ba ještě více. Neměli už krále jako viditelného prostředníka mezi lidem a Bohem a také lid už nežil pohromadě v jednom státě. Jeho příslušníci byli rozptýleni po celém tehdy známém světě a byli přirozeně v nebezpečí, že v pohanském moři utonou a zahynou. Proto byla obnova chrámu událostí docela mimořádného dosahu. Blízcí i vzdálení se mohli soustřeďovat kolem pevného bodu. Nezáleží na tom, že se náboženský život již dávno přesunul do synagog a že obnovený chrám nemohl počítat s aktivní účastí věřících, pokud nebydlili v Jeruzalémě a jeho nejbližším okolí. Pouhá existence chrámu se stala mocným poutem rozptýlených skupin židovstva, z nichž mnohé nikdy chrám nespátřily.

Před zjetím babylónským byl jeruzalémský chrám vlastně královskou svatyní a kněžstvo bylo královským úřednictvem. Nyní tu žádný král nebyl. Chrám byl sice postaven z příkazu perského krále a za jeho aktivní pomoci, protože se král pokládal za dědice dřívějších judských

králů, ale tento král jednak sídlil daleko, jednak to byl cizinec. Nemohl se ujmout někdejších funkcí Davidovců při bohoslužbách. Zajištění obět-ních zvířat a jiných potřeb nebylo všechno. *Scházel královský prostředník.*

V chrámové bohoslužbě se i nyní připomínaly spasitelné skutky Hospodinovy. Nevadilo, že vyznavači žili třeba někde ve vzdálené cizině. Vždyť ani tehdy, když žilo všech dvanáct pokolení izraelských na půdě Palestiny, nemohli se všichni účastnit slavností v ústřední svatyni. Stačila *zástupná přítomnost* představitelů jednotlivých pokolení. V tom se tedy mnoho nezměnilo. Židé mohli bezprostředně navázat na prvotní poslání Izraele jako Božího lidu a nikoli národa. Mluvíme o náboženské obci jeruzalémské nebo o jeruzalémském sboru a o náboženském společenství židovském. Důraz je na tom, že jde o *pospolitost náboženskou*.

Tím stoupl pochopitelně *význam kněžstva*: záhy se *velekněz* stává nejvyšším představitelem židovstva a jeho 'královským' prostředníkem. Býval z rodu Sadókova, který už od časů Davidových a Šalomounových zaujímal v Jeruzalémě čelné postavení. Velekněz, který působil za správcovství Zerubábelova, Jósua či Jéšua, je uváděn jako syn Jósadakův (Ezd 2,2 = Neh 7,7 12,26 aj.), a toho známe jako Sadókovce odvedeného Nebúkadnesarem do zajetí (1 Pa 5,41 [= 6,15 K]). Jósua je první velekněz známý nám podle jména (sr též Ag 1,1 Za 3,8 aj.).

Vedle kněžské třídy vzniká ještě samostatná *třída levitská*. Je to nižší kněžstvo, případně pomocný personál, který je přidělen kněžím k ruce. Tuto skupinu tvořili asi především potomci kněžstva bývalých venkovských svatyní, zrušených králem Jósijášem (2 Kr 23,9 :Ez 44,9—14 ::Dt 18,6—8). Časem se jako levité označovali i mnohé další skupiny chrámového personálu, jejichž poslání bylo přesně vymezeno (sr 1 Pa 23—27).

Vlastním těžištěm náboženského života však v době po babylónském zajetí nebyl chrám, nýbrž *synagogy*. Při nich se později vytvořila zvláštní třída učenců, kteří se zabývali studiem posvátných textů. Říkáme jim proto písaři (zákonníci, učitelé zákona, K). Mezi ně patřil i Ezdráš.

4. NÁBOŽENSKÁ OBEC JERUZALÉMSKÁ

a) Vnitřní poměry

O několika desetiletích po vysvěcení chrámu jsme bez jakýchkoli zpráv. Byla sice obnovena bohoslužba a tím vytvořeny předpoklady pro nový život, ale společenský rozklad minulých let se nedal zastavit rázem. Byl tu i značný rozdíl mezi *starousedlíky* a *navrátilci*. Ti, kdo zůstali po vítězství Babylóňanů r. 587 v zemi a živořili tu bez duchovních vůdců, všelijak zakrňeli. Naopak zase ti, kdo se vrátili do země z ciziny, přišli s nejrůznějšími ideály a plány, které naprosto nebraly zřetel na dané poměry. Mezi oběma skupinami obyvatelstva docházelo i k třenicím a sporům.

Bylo teprve třeba vštípit lidem vědomí, že veškerý život, soukromý i veřejný, je nutno podřídit bezpodmínečně Božímu zákonu. Dokud ležel chrám v sutinách, bylo možno nejvýše přinášet některé oběti. S tím bylo spojeno mnoho *formalismu* a záslužnictví. Venkovské svatyně, pokud víme, byly zrušeny už za krále Jósijáše (zemřel r. 609) a nebyly obnoveny. Náboženský život v zemi se omezil jen na dodržování různých obyčejů a obřadů. Postrádal duchovní hloubku a uvědomělost. Obnověním chrámu se situace podstatně změnila, ale různé nešvary a neuvědomělost přežívaly. Odraz neutěšených poměrů lze vidět ještě v knize Malachiáš: kněží jsou ve své službě liknaví a nedbají obět-ních předpisů, svazky manželské a rodinné jsou uvolněny, židé se mísí s pohany a ani kněží nejsou výjimkou (sr Ezd 10,18n Neh 13,28), sobota se nesvětí (Neh 13,15—22) aj.

Navrátilci se mnohdy přizpůsobovali, ale přesto z jejich kruhů vyšly *podněty k nápravě*. Právě oni si zvykli pod tlakem cizího, pohanského prostředí, v němž žili v zajetí, řídit se Božím zákonem, a vědomě se odlišovali od pohanů. Byli v tom posilováni židy, kteří i nadále zůstali v diaspoře. Z nich někteří měli dokonce přístup ke královskému dvoru a dovedli využít svého vlivu, aby získali královu přízeň ve prospěch svého lidu. Je pravděpodobné, že k jejich úspěchu přispělo povstání zaeufratského satrapy Megabyzose v polovině 5. stol. př. Kr. Také v Egyptě to vřelo a mohlo se stát, že jiskra přeskočí do Palestiny. Králové pochopili, že je dobré zajistit si věrnost poddaných různými ohledy na jejich přání a potřeby, i když šlo jen o nepočetné skupiny. Malé Judsko mohlo mít veliké mírotvorné poslání.

Do doby kolem poloviny 5. století spadá působení dvou mužů v Jeruzalémě, jemuž jsou ve Starém zákoně věnovány dvě knihy ozna-

čené jejich jmény. První z nich, *Ezdráš*, byl kněz a písař, znalec Zákona, jehož úkolem bylo především zavést v Jeruzalémě a v Judsku 'zákoník Hospodina, Boha nebes'. Druhý, *Nehemjáš*, zajistil město hradbami a vymohl osamostatnění Judska. Oba přirozeně usilovali o zlepšení poměrů a v prvé řadě o oživení náboženské horlivosti lidu. Bližší viz v úvodcích k oběma knihám.

I když byly poměry konsolidovány a položeny pevné základy k novému životu, chyběla stále politická svoboda. Nebylo také možné obnovit někdejší svaz dvanácti pokolení, ale nic nebránilo tomu, aby se k židům připojovali i pohané (sr Est 9,27). Na jedné straně se židovstvo uzavřelo z obavy o ztrátu své duchovní ryzosti, na druhé dokořán otevřelo dveře těm, kdo přicházeli v touze náležet také k vyvolenému lidu. *Boží zákon*, který mezitím byl přijat a uznán všemi, byl normou, které se museli podříditi i přistupující.

b) *Vztah k sousedům*

Do časů Nehemjášových tvořilo Judsko součást samařské provincie. To vedlo nutně k stálému napětí a brzdilo zdárný vývoj náboženské obce jeruzalémské. Když přikročili navrátilci za Zerubábelu ke stavbě chrámu, byli také mnozí z *okolních kmenů* ochotni přiložit ruku k dílu (Ezd 4,2n). Mluvčí židů tehdy jejich nabídku odmítli. Šlo o potomky pohanů, usazených na území dřívějšího severního Izraele, kteří se časem s Izraelci smísili a také obětovali Hospodinu (sr 2 Kr 17,24—34), ale ctili vedle něho i svoje pohanské bohy. Takové spojenectví nebylo přijatelné těm, kteří chtěli Hospodinu sloužit celým srdcem. Odmítnutí znamenalo *otevřené nepřátelství* ze strany sousedů. Židům byly kladeny do cesty nej-různější překážky. Přesto se jim podařilo chrám dostavět a bohoslužbu obnovit. Poměry v zemi byly ovšem tak svízelné a občas i napjaté, že nedošlo k reformě celého života, ba naopak, mnozí židé — jak jsme již viděli — se i dále směšovali s pohany. Radikálnější změna ve vnitřním vývoji nebyla myslitelná, dokud nebylo město konečně znovu opevněno a tím chráněno před nepřátelským přepadem.

Teprve Nehemjáš se ujal úkolu *opevnit Jeruzalém*. Pobouřil tím pochopitelně samařské kruhy (Neh 4,1n [= 7n K]): ve stavbě městských hradeb viděly vzpuru proti králi (2,19n). Snažily se stavbu zmařit. Udání na židy, které bylo v této věci posláno perskému královskému dvoru, bylo nějakým nedopatřením zařazeno do zprávy o stavbě chrámu

(Ezd 4,6nn). Král vskutku dočasně zakázal další výstavbu města. Týká-li se zákaz přímo městských hradeb, nelze z dnešní textové souvislosti s určitostí říci. Město bylo nesporně obnovováno postupně a stavba hradeb znamenala jen uzávěrku. Tady už síly nepřátel nestačily, aby započaté dílo zmařily. Naopak, Nehemjáš dosáhl u krále dokonce *uvolnění Judska* ze samařského poručnictví.

Vztahy jeruzalémských představitelů k samařským sousedům nebyly přirozené jenom nepřátelské. Dokonce jeden vnuk velekněze Eljašiba byl zetěm samařského místodržitele Sanbalata (Neh 13,28) a velekněz (?) Eljašib postoupil určité chrámové prostory Tóbijášovi amónskému (v. 4n). Podle označení 'amónský' neměl Tóbijáš vůbec přístup do chrámu (sr Dt 23,4 [= 3 K]). Není divu, že se také prostý lid bez rozpaků směšoval se sousedními kmeny a ani si neuvědomoval, jak tím zrazuje své poslání a ohrožuje svou existenci (Neh 13,23nn).

Nehemjáš proti těmto zlořádům *zakročuje se vši tvrdostí*. Každý je postaven před osobní rozhodnutí, chce-li sloužit Hospodinu bezvýhradně nebo se s Božím lidem rozejít. Opětovaně čteme o zapuzení pohanských manželek (Ezd 10 : Neh 13), ale slyšíme i o tom, že neposlechli všichni a že byl někdo prostě vyloučen z obecnství lidu (Neh 13,28). Ve srovnání např. s knihou Rút pozorujeme naprosto opačný postoj. Za Nehemjáše však poměry vnější i vnitřní vyžadovaly zcela zásadního řešení. Dá se předpokládat, že i tehdy zůstaly dveře otevřeny pro přistupující, kteří se chtěli celým srdcem připojit k Božímu lidu. Nebylo však možno trpět, aby se do řad židovstva dostávaly živly, které ohrožovaly duchovní ryzost lidu. Jsme v době, kdy universalistické tendence, otevřenost vůči světu, ustupují tendencím partikularistickým, uzavřenosti vůči světu. Vyžadovaly to současné poměry (časem se situace zase změnila; sr Mt 23,15), ale židovstvo už zůstalo výlučnou, uzavřenou pospolitostí.

Judská provincie zahrnovala tehdy jen nevelkou oblast kolem Jeruzaléma. Pobřeží bylo pod vrchovaností foinickou a bylo kolonizováno foinickými městy jako mnohé jiné oblasti kolem Středozemního moře (sr Kartágo!). Obchodní styky Foiničanů s Řeky otvíraly přístup řeckým vlivům. Jeruzalém tím zpočátku zůstal nedotčen, ale později i do něho pronikal řecký vliv nezadržitelně.

c) *Autonomie*

Nehemjásovo postavení u perského dvora přímo ve službách králů bylo pro další vývoj událostí velmi významné. Nejenže měl Nehemjáš možnost zmařit úklady protivníků, nýbrž dokázal též vymoci svému lidu určitá práva. Bylo mu jasné, že jen tehdy se dílo obnovy zdaří, bude-li nepřátelům židů vzata možnost mluvit do jejich vnitřních záležitostí. To znamenalo *zbavit se samařského poručnictví*. Král přistoupil na Nehemjášův návrh a vytvořil z Judska novou, na Samaří nezávislou provincii. Nehemjáš se stal jejím prvním správcem v hodnosti perského místodržitele.

Samařský místodržitel *Sanbalat* pochopitelně nebyl spokojen s takovým omezením své moci. Měl ostatně v samotném Jeruzalémě svoje stoupence. Ve spojení s amónským místodržitelem dokonce připravoval přepad města. Jako jeho společníci jsou jmenováni také Arabové a Ašdóčané (Neh 4,1 [= 7 K]). Židé byli tedy *obklíčení* ze všech stran. Avšak Nehemjáš se včas dozvěděl o těchto přípravách a provedl blesková protiopatření. Zajistil všechny cesty a přístupy do Jeruzaléma a navíc ozbrojil dělníky budující městské hradby. Práce stavitelů byla ztížena, ale zato jí přestalo hrozit nebezpečí. Sanbalat se útoku neodvážil. A Nehemjáš se s ním do žádných rozhovorů nepustil.

Jako další naléhavý úkol vyvstala potřeba *Jeruzalém dosídlit*. Dokud bylo město v sutinách a nechráněné hradbami, mělo zřejmě velmi malou přitažlivost. Nedostatečně obydlené město by však nebylo schopno se ubránit v případě války. Nehemjáš určil prostě losováním, kdo se z venkova přestěhuje do Jeruzaléma (Neh 7,4 11,1n). Dá se soudit, že obnovený Jeruzalém se zhruba kryl s rozlohou města za Šalomouna. Zahrnoval mimo chrámový okrsek i přilehlou čtvrt, kde stávaly královské paláce, na jihu starý Jebús nad gichónským pramenem a na západě 'nové město' (sr 2 Kr 22,14 Sf 1,10). Až v helénistické době se město značně rozrostlo.

Bylo ovšem nutno uspořádat život v celé provincii. Už z dřívějšíka bylo *Judsko* rozděleno *do okresů*. V tom směru nám poskytuje cenné zprávy oddíl o obnově jednotlivých úseků městských hradeb (Neh 3). Nevíme sice, kdy byla krajina takto rozdělena, ale z babylónského označení *pilku* (hebrejsky *peleq*) pro tyto okresy se dá soudit, že k němu došlo nejspíše za babylónské nadvlády. Některé okresy byly rozděleny na dvě části, např. jeruzalémský, bét-súrský na jihu, keilský na západě v pahorkatině. Hranice Judska probíhala na jihu mezi Bét-súrem a Chebrónem; co leželo dále k jihu, bylo už od r. 598 postupně obsazováno Edómci. Zá-

padní a severní hranice se v podstatě kryly s hranicemi někdejšího judského království. Zato na severovýchodě dosahovala hranice až do jordánského úvalu a zahrnovala i Jericho (sr Neh 3,2). Dolní část jordánského úvalu náležela po rozpadu říše Šalomounovy severnímu Izraeli. K judskému království ji připojil teprve král Jósijáš a zůstala při Judsku i za Nehemjáše.

Dalekosáhlé byly *sociální reformy*. Především jde o prominutí dluhů (Neh 5,1—13). Zřejmě dosáhla zadluženost značné části obyvatelstva takových rozměrů, že bylo třeba sáhnout k nejradikálnějšímu řešení. Nehemjáš předchází vlastním příkladem (v. 10) a zřiká se navíc nároku na místodržitelské dávky (v. 14—19). Následovala radikální očista všeho života rodinného i veřejného od pohanských nešvarů (k. 13), stejně jako zavedení pevného řádu v chrámové službě a uplatňování Božího zákona v celém životě. Z perského období se dochovaly i nejstarší judské mince.

Jeruzalém se v důsledku těchto reforem stává nejen střediskem Judska, nýbrž i uznávaným střediskem celého židovstva, včetně diasporního. Židovstvo zůstalo náboženskou pospolitostí. Bylo rozptýleno po všem světě, mluvilo různými jazyky, nemělo vlastní stát. Mělo však svou *Knihu knih*, kterou jako nejvzácnější dar odkázalo lidstvu.

*

Perské období znamená v mnohém ohledu pro židovstvo *mezník*. Starý Izrael zanikl v zajetí asyrském a babylónském. Ti, kteří přečkali babylónské zajetí, ať žili dále rozptýleni po celém světě nebo seskupeni kolem chrámu v Jeruzalémě a Judsku, vytvořili *novou pospolitost*. Chrám a oběti měly veliký význam i v tomto období a byly viditelným znamením jednoty všech, kteří byli izraelského původu nebo se k Božímu lidu připojili. Ale skutečnými duchovními středisky se stále více stávaly synagogy. Časem nabyly takového vlivu, že židovstvo sneslo nové zničení chrámu r. 70 po Kr. Římany bez zvláštního otřesu. Bylo připraveno žít dál bez chrámu.

Druhá závažná změna, kterou židovstvo v perském zajetí prodělalo, byl přerod tohoto lidu v *lid Knihy*. Obnovení chrámu vyžadovalo, aby byl obnoven i chrámový archiv. Už v babylónském zajetí se pilně sepisovalo a opisovalo všechno, co se ze svatých písem dochovalo, ať písemně nebo ústně. V chrámě se tyto písemnosti sbíraly a ukládaly. Věřící v nich viděli projevy vůle živého Boha, který ve své věrnosti zůstává stále týž, takže jeho dřívější slova je možno uplatňovat i v přítomných situacích. Dokonce i proroci se odvolávají na proroctví svých dávných předchůdců (Za 1,4 7,12).

Je možno předpokládat, že *posvátné knihy* byly lidu přístupné. Jistě ne v chrámovém archivu, do něhož měli přístup jen kněží, nýbrž v synagogách, kde k modlitbám a zpěvům přistoupila četba těchto knih (sr L 4,17). Na prvním místě stála četba Zákona (sr Neh 8 a už 2 Kr 23,2). Zpočátku to nebyl ještě uzavřený soubor textů, které dnes označujeme jako knihy Mojžíšovy (hebrejsky Tóra = Zákon), ale v polovině 5. století už tato sbírka patrně byla uzavřena. K ní se záhy připojil druhý soubor knih, zvaný Proroci. Zahrnoval zhruba knihy Jozue, Soudců, Samuelovy a Královské a pak Izajáše, Jeremjáše, Ezechiela a Dvanáct (tj. Ozeáše až Malachiáše). Odtud pochází označení Starého zákona jako 'Zákon a Proroci' (např. Mt 5,17). Časem k nim přibyl ještě třetí díl, tzv. Spisy, jimiž byl kánon starozákonní uzavřen na dnešní nám známý rozsah.

Různé skupiny židovstva však vedle našich *kanonických knih* měly ve zvláštní oblibě i další knihy. Z nich přešly vlivem Septuaginty některé i do užívání v církvích pod jménem *apokryfy* (katolicky: knihy deuterokanonické). Vedle nich tu byla i další skupina knih zvaná *pseudepigrafy* (katolicky: apokryfy), převážně apokalyptického obsahu (sr Bič, Palestina III., 328nn). Pro svůj věroučně pochybný obsah byly odmítány židy i křesťany a docházely obliby nejvýše mezi sektářskými kruhy. Další spisy se staly známými po r. 1947, když byla v Judské poušti při Mrtvém moři objevena bohatá knižnice kumránské skupiny esénské židovské sekty. K nápravě duchovních zmatků přispělo — ač se to zdá protismyslné — zničení jeruzalémského chrámu Římany a současný rozmach křesťanství. Židovstvo bylo postaveno před naléhavý úkol postavit hráze i vzrůstajícímu sektářství. Koncem 1. století po Kr. se schází synoda v palestinské Jabně (Jamni), kde se rozhodlo, které knihy budou nadále pokládány za kanonické. Usnesení této synody přijalo později i křesťanstvo, a to i ony církve, které se nedokázaly odpoutat od apokryfních knih. Tím, že je označují jako apokryfní nebo deuterokanonické, přiznávají, že nejsou téže úrovně s kanonickými.

EZDRÁŠ

ÚVOD

KNIHA nazvaná jménem Ezdrášovým (H. 'ezrâ = pomoc) je v hebrejské bibli spojena s knihou Nehemjášovou (H. n'chemjâ = Hospodin potěšil). Také v Septuagintě tvoří obě jednu knihu, a to Druhou Ezdrášovu. První Ezdrášova je apokryfní a není tudíž obsažena ani v hebrejském kánonu ani v našich biblich. (Ve Vulgátě je označován Ezd jako 1. Ezdráš a Neh jako 2. Ezdráš. Apokryfní Ezdráš tu je uváděn jako 3. a jako 4. Ezdráš přistupuje pseudepigrafní Apokalypsa Ezdrášova; sr Bič, Palestina III.). Spolu s knihami Paralipomenon tvoří Ezd a Neh v hebrejském kánonu souvislý celek, uzavírající starozákonní pořadí knih (Ezd Neh 1,2Pa).

Lid doby Ezdrášovy a Nehemjášovy, soustředěný kolem obnoveného chrámu a kodifikovaného Zákona, se stal společenstvem, které usilovně střežilo svou odlišnost od okolního světa. Normou života jednotlivce i celé pospolitosti se stal Zákon — soubor posvátných ustanovení, příkazů a zákazů včetně vyprávění ze života praotců a o vyvolení lidu izraelského. Byl sebrán v zajetí babylónském a uspořádán v Jeruzalémě. Lid staré smlouvy se stal lidem Knihy. Mluvíme tu o židovstvu.

Po velikém a strašlivém pádu Izraele, kdy deset severních kmenů zaniklo v pohanském moři a kdy i Juda ztratil zemi, město i chrám a šel do zajetí, mohlo se zdát, že poslání Izraelovo neodvolatelně skončilo. Kniha Ezdrášova (i Nehemjášova) však svědčí o tom, že Boží sliby nadále platí a že se plní. Vtěluje se znovu do viditelné podoby. Nově postavený chrám s obětními službami stejně jako opravený a vybudovaný Jeruzalém dotvrzují, že není promlčeno, co Hospodin přislíbil Abrahamovi. Přes chatrnost lidu a uprostřed bědných poměrů koná Bůh dále své dílo spásy. Dává svému lidu nový život a nové možnosti. Avšak obnovená jeruzalémská obec ukazuje též vpřed: týž Hospodin, který přímo zázrakem přivedl lid ze zajetí, povede dále své dílo k spásnému cíli a vyvrcholení v Kristu.

Některé části Ezdráše jsou psány aramejsky (4,8—6,18 7,12—26), jazykem tehdy běžně užívaným, zvláště ve stycích diplomatických. Jde tu převážně o texty listin z 6. a 5. stol. př. Kr. a o popis událostí, které s nimi souvisely; věro-

hodnost těchto dokumentů byla nepřítomně dosvědčena nálezy jiných soudobých aramejských papýrů.

Obsahově lze rozdělit knihy *Ezd* — *Neh* na dvě části: *Ezd* 1 — 6 zahrnuje období od vydání Kýrova ediktu (538) po dokončení stavby chrámu (515); *Ezd* 7 — *Neh* 13 pojednává o reformních snahách obou mužů od 7. (*Ezd* 7,7) do 32. (*Neh* 13,6) roku krále Artaxerxa. Není přitom jisto, který Artaxerxes je míněn; nejspíše I. (465—424), podle některých badatelů i II. (405—358). Třetí král tohoto jména (358—337) přichází sotva v úvahu (Eissfeldt, 736), ačkoli není vyloučeno, že konečná redakce obou knih spadá až do jeho, ne-li ještě pozdější doby (sr Galling, 14n; Eissfeldt, 749).

Pokud jde o ústřední postavy obou knih, lze pokládat za jisté, že Nehemjáš žil a působil za vlády Artaxerxa I., přesněji v letech 445—432 př. Kr. (sr *Neh* 1,1 a 13,6). Naproti tomu se názory badatelů silně rozcházejí, pokud jde o Ezdráše. Sedmý rok vlády Artaxerxa I. je rok 458 př. Kr.; je-li však míněn Artaxerxes II., ocitáme se v r. 398. Toto datování zastávají dnes v cizině mnozí odborníci (sr Rowley). Biblické zařazení Ezdráše před Nehemjášem nelze však lehkověrně přehlédnout.

1. KONEC ZAJETÍ

1,1—11

Hospodin plní svůj slib a umožňuje návrat ze zajetí.

I ¹V prvním roce perského krále Kýra — aby se splnilo Hospodinovo slovo vyřčené Jeremjášem — probudil Hospodin ducha perského krále Kýra, že dal po celém království rozhlásit a také zapsat toto: ²„Takto praví Kýros, perský král: Hospodin, Bůh nebes, mi dal všechna království země. Pověřil mě, abych mu vystavěl dům v Jeruzalémě, který je v Judsku. ³Kdokoli z vás, ze všeho jeho lidu — Bůh s ním! — může odejít do Jeruzaléma, který je v Judsku, a stavět dům Hospodina, Boha izraelského, toho Boha, který je v Jeruzalémě. ⁴Každého, kdo pozůstal na kterémkoli místě jako host, nechť podpoří místní obyvatelé stříbrem a zlatem, majetkem a dobyt看em spolu s dobrovolnými obětmi pro Boží dům v Jeruzalémě.“

⁵Tu se vydali na cestu představitelé judských a benjamínských rodů, kněží a levité, všichni, jejichž ducha probudil Bůh,

aby stavěli Hospodinův dům v Jeruzalémě. ⁶Všechno okolní obyvatelstvo je podpořilo^a stříbrnými nádobami a zlatem, majetkem a dobyt看em i vzácnými dary kromě toho, co obětovali dobrovolně.

⁷Král Kýros také vydal předměty domu Hospodinova, které Nebúkadnesar odnesl z Jeruzaléma a dal do domu svého boha. ⁸Perský král Kýros je vydal ^bsprávci pokladu^b Mitredatovi, aby je ^cjmenovitě předal^c judskému předáku Šěšbasarovi. ⁹Toto je jejich seznam: 30 zlatých obětních misek, 1000 stříbrných obětních misek, 29 obětních nožů^d, ¹⁰30 zlatých kofflíků, 410 náhradních^e stříbrných kofflíků, 1000^f jiných nádob. ¹¹Všech zlatých a stříbrných nádob bylo 5400. To všechno přinesl Šěšbasar, když přivedl zajatce z Babylóna do Jeruzaléma.

^a dosl. posílilo jejich ruce. — ^{b-b}H. *ha-gizbār* > gasbarskému, O'; synu Gazabarovu, V. — ^{c-c}dosl. spočítal. — ^dnáhradních nebo jiných (misek?), O'. — ^e? dosl. druhých; dvojitych, O'; dalších, V. — ^ftisíce, K — k vyrovnání rozdílu s konečným součtem ve v. 11.

(1—3) // 2 Pa 36,22n (1); Jr 25,11n 29,10-14; :Za 1,12 (2) Neh 1,4n Da 2,18n Jon 1,9; Iz 44,28 45,1-3; Ž 132,13n (3): Iz 49,17 (6); Ex 3,22 11,2 12,35 (7); Jr 27,21n (8) 5,14

¹⁻⁴Babylónské zajetí nebylo pro Boží lid pouhou politickou katastrofou, nýbrž Božím soudem, jak jej ohlašovali proroci. Rovněž návrat ze zajetí není jenom důsledkem politických a mezinárodních změn, ale především Božím zásahem a důkazem Hospodinovy věrnosti a moci. Obojí, zajetí i návrat, jsou události zapadající plně do Božích plánů. Léta zkoušek sloužila k poznání vin a k pokání; nyní nastává údobí budování a radosti (sr Ž 126).

Zmínku o 70 letech je možno chápat jako zaokrouhlený údaj. Jinak bychom byli nuceni počítat je od smrti Jósijášovy (609), kdy Juda ztratil samostatnost, a nikoli až od pádu Jeruzaléma. Jiný závěr se podává ze Za 1,12: 70 let uplynulo od zboření chrámu do doby, kdy navrátilci konečně začali s jeho obnovou.

Perský král Kýros, vítěz nad Babylónií, byl stoupencem docela jiné politiky než dřívější monarchové asyrští nebo babylónští. Snažil se upevnit svou říši rozsáhlými opatřeními v oblasti práva, kultury a náboženství. Dovoloval a přímo přikazoval, aby se život porobených národů všestranně rozvíjel. Dával poddaným značnou samostatnost, zvláště náboženskou, odstraňoval kruté výnosy babylónských vládců a napravlal jejich přehmaty. Chtěl si tak národy zavázat a jejich božstva si naklonit.

Výnos, jímž Kýros vyhlašuje možnost návratu zajatcům odvláčeným z Jeruzaléma a Judska, je zřejmým výrazem této *nové politické linie*. Král je jistě také proto tolerantní, že žije v běžné představě starověku, podle níž každý národ má svého národního boha; proto po dobytí Babylóna jde do chrámu Mardukova vzdát poctu tomuto bohu. Pokud jde o židovstvo, je ovšem také možné, že Kýros jako vyznavač Boha nebes bral zvláštní zřetel na židy, kteří Hospodina rovněž jmenovali Bohem nebes (Neh 1,4n Da 2,18n Jon 1,9). Izraelci tu však vidí přímo Hospodinův zásah. Bůh otců má v moci i perského krále a užívá jej pro své cíle. Královo svolení k návratu a příkaz k budování chrámu v Jeruzalémě byly pro Boží lid událostmi takového dosahu, že neváhali označit perského krále za Hospodinova pastýře a pomazaného (Iz 44,28 45,1). Nad ním a za ním viděli svrchovaného Boha, který se opět slitoval a zjevil svou nezaslouženou přízeň. Soudil a trestal skrze babylónského Nebúkadnesara, smilovává se opět skrze vladaře, který jej ani nezná (Iz 45,4).

⁵⁻¹¹ Výnos umožňuje návrat všem příslušníkům izraelské pospolitosti. Pro všechny bylo zajetí dobou zkoušek a tříbení. Přesto se mnozí v Babylónii už zabydleli. Získali hmotné zajištění a takové postavení, že raději zůstali v cizině. Nabídnuté možnosti k návratu použili jenom ti, jejichž ducha *'Hospodin probudil'*. Toto probuzení čili oživení není pokládáno za důsledek vnějších poměrů. Je to Boží dílo. Není omezeno jenom na určitou vrstvu, třídu nebo skupinu lidí. Hospodin je ve svém díle naprosto svobodný.

Ti, kdo se vydali na cestu do zaslíbené země, aby tam stavěli chrám Hospodinův, byli štědře obdarováni od svých sousedů a přátel, kteří se tak chtěli podílet na díle obnovy. Perský král navíc vydal navrátilcům *chrámové předměty*, které ukořistili Babylónané a jež uložili v chrámu Mardukově jako doklad triumfu svého boha. Vůdcem navrátilců je Šéšbasar, králem Kýrem ustanovený za komisaře (5,14). Přejímá chrámové nádoby a později klade i základy chrámu (5,14—16); někteří vykladači jej proto ztotožňují se Zerubábelem (GB).

Pro návrat se zde užívá výrazu *'vystupovat'* (H. '-l-h; v. 3.5.11). Navrátilci mají vystoupit na místo, kde přebývá Bůh — do Jeruzaléma. Výraz *'vystupovat'* však zároveň odkazuje nepřímou na jinou oblast, z níž bylo vždycky nutné vystupovat a do níž se sestupovalo, na Egypt. Vyvedení z Egypta připomíná i zmínka o darech, které si exulanti mají vzít s sebou (sr Ex 12,35). Návrat ze zajetí je v podstatě cestou kajčnicků vzatých na milost. Je líčen jako triumfální pochod, jako doklad Hospodinova konečného vítězství a jeho nezměrné a nezmenšené moci.

2. SEZNAM NAVRÁTILCŮ

2,1—70

Počet těch, kteří se vrátili z Babylóna. Sbirka na chrám.

2 ¹Toto jsou příslušníci judského kraje, kteří vyšli ze zajetí, exulanti, které do Babylóna odvedl do exilu babylónský král Nebúkadnesar. Navrátili se do Jeruzaléma a do Judska, každý do svého města. ²Přišli se Zerubábelem, Jéšouou, Nechemjášem, ³Serajášem, Reelajášem^a, Mordokajem, Bilšánem, Misparem^b, Bigvajem, Rechúmem^c, Baanou.

Soupis mužů izraelského lidu:

³Synů Pareošových 2172; ⁴synů Šefatjášových 372; ⁵synů Arachových 775^d!; ⁶synů Pachat-moábových, totiž synů Jéšouových a Jóabových 2812e; ⁷synů Élamových 1254; ⁸synů Zatúových 945^f; ⁹synů Zakajových 760; ¹⁰synů Baniho^g 642^h; ¹¹synů Bebajových 623ⁱ; ¹²synů Azgadových 1222^j; ¹³synů Adoníkamových 666^k; ¹⁴synů Bigvajových 2056^l; ¹⁵synů Adínových 454^m; ¹⁶synů Aterových, totiž Jechizkijášových 98; ¹⁷synů Besajových 323ⁿ; ¹⁸synů Jórových^o 112; ¹⁹synů Chašumových 223^p; ²⁰synů Gibarových^q 95; ²¹synů bét-lechemských 123^r; ²²mužů netofských 56^r; ²³mužů anatótských 128; ²⁴synů azmávetských^s 42; ²⁵synů kirjat-árimských^t, kefirských a beerótských 743; ²⁶synů rámských a gebských 621; ²⁷mužů mikmaských 122; ²⁸mužů bét-elských a ajských 223^u; ²⁹synů nebóských^v 52; ³⁰w synů magbíšských 156^w; ³¹synů x druhého Élama^x 1254; ³²synů Charimových 320; ³³synů lódských, chadidských a onóských 725^v; ³⁴synů jerišských 345; ³⁵synů Senáových 3630^z.

³⁶Kněží: synů Jedajášových z domu Jéšouova 973; ³⁷synů Imerových 1052; ³⁸synů Paščúrových 1247; ³⁹synů Charimových 1017^a.

⁴⁰Levité: synů Jéšouových a Kadmielových, totiž synů Hódavjášových 74.

⁴¹Zpěváci: synů Asafových 128^{aa}.

⁴²Synové vrátných: synů Šalúmových, synů Aterových, synů Talmónových, synů Akúbových, synů Chatitových, synů Šobajových, všech 139^{bb}.

⁴³Chrámoví nevolníci^{cc}: Synové Síchovi, synové Chasúfovi, synové Tabaótovi, ⁴⁴synové Kérosovi, synové Siahovi, synové Padónovi, ⁴⁵synové Lebánovi, synové Chagábovi, ^{dd}synové Akú-

bovi, ⁴⁶synové Chágabovi^{dd}, synové Šamlajovi, synové Chananovi, ⁴⁷synové Gidélovi, synové Gacharovi, synové Reajášovi, ⁴⁸synové Resínovi, synové Nekódovi, synové Gazamovi, ⁴⁹synové Uzovi^{ee}, synové Paséachovi, synové Besajovi, ^{50ff}synové Asnovi^{ff}, synové Meúnijců, synové Nefúsijců^{gg}, ⁵¹synové Bakbúkovi, synové Chakúfovi, synové Charchúrovi, ⁵²synové Baslútovi, synové Mechídovi, synové Charšovi, ⁵³synové Barkósovi, synové Sísérovi, synové Tamachovi, ⁵⁴synové Nesíachovi, synové Chatífovi. — ⁵⁵Synové ^{hh}služebníků Šalomounových^{hh}: synové Sótajovi, synové Sóferetovi, synové Perúdovi, ⁵⁶synové Jaelovi, synové Darkónovi, synové Gidélovi, ⁵⁷synové Šefatjášovi, synové Chatilovi, synové Pokereta seabajimského, synové Amíhoⁱⁱ, ⁵⁸všech chrámových nevolníků^{oo} a synů ^{hh}Šalomounových služebníků^{hh} 392.

⁵⁹Tito vyšli z Tel-melachu, z Tel-charši, z Kerúb-adánu^{jj} a Imeru, ale nemohli prokázat, že jejich otcovský rod a původ je z Izraele: ⁶⁰synů Delajášových^{kk}, synů Tóbijášových, synů Nekódových 652^{ll}. ⁶¹A z kněžských příslušníků synové Chobajášovi, synové Kósovi, synové Barzilaje, který si vzal za ženu jednu z dcer Barzilaje gileádského a je nazýván jejich jménem. ⁶²Ti hledali svůj rodokmen v seznamu rodů, ale marně; proto byli vyloučeni z kněžství jako nezpůsobilí. ⁶³Místodržící^{mm} jim zapověděl jíst ze svatých přídelů kněžských, pokud nebude ustanoven kněz pro posvátné losy urim a tumim.

⁶⁴Celé shromáždění dohromady čítalo 42.360, ⁶⁵mimo jejich otroky a otrokyně, jichž bylo 7337. Měli také 200ⁿⁿ zpěváků a zpěvaček. ⁶⁶Koní bylo 736, mezků 245, ⁶⁷velbloudů 435, oslů 6720.

⁶⁸Někteří představitelé rodů přinesli po svém příchodu k domu Hospodinovu do Jeruzaléma dobrovolné dary pro Boží dům, aby jej mohli postavit na jeho základech. ⁶⁹Podle svých možností dali na chrámový poklad pro to dílo 61.000^{oo} zlatých darek a 5.000^{pp} liber stříbra a sto kněžských suknic^{qq}.

⁷⁰I usadili se kněží, levité a někteří z lidu i zpěváci, vrátíci a chrámoví nevolníci^{oo} ve svých městech; všechen Izrael se usadil ve svých městech.

^{a-a}Azarjášem, Raamjášem, Nachamaním, Neh 7,7 (dále jen N = Neh 7). — ^bMisperetem, N. — ^cNechúmém, N. — ^d652, N. — ^e2818, N. — ^f845, N. — ^gBinújových, N ~ O'. — ^h648, N. — ⁱ628, N. — ^j2322, N; 3222, O'. — ^k667, N. — ^l2067, N. — ^m655, N. — ⁿ324, N. — ^oCharífových, N (v. 24). — ^p328, N. — ^qgibeónských, N (v. 25). — ^{r,r}(společně) 188, N. — ^sbét-azmávetských, N. — ^tkirjat-jeárimských, N O'. — ^u123,

N; 423, O'. — v z druhého Néba, N. — w-w x N. — x-x Élam-arových, O'. — ^y721, N. — ^z3930, N. — ^á1007, O'. — ^{aa}148, N. — ^{bb}138, N. — ^{cc}H. ha-netinim (= darovaní) > O' V K (Netinejští), v. 43.58.70. — ^{dd}dd x N. — ^{ee}Azovi, V. — ^{ff}ff x N. — ^{gg}Nefišesijců, N; Nafisijců, O'. — ^{hh}Abdéselma, O' (zkomolený přepis, v. 55 a 58). — ⁱⁱAmónových, N. — ^{jj}O' a V jako dvě jména; Kerúb-adónu, N. — ^{kk}+ synů Búových, O'. — ^{ll}642, N. — ^{mm}H. ha-tiršátá' (titul, ne jméno); Asersatha, O'; Athersatha, V. — ⁿⁿ245, N. — ^{oo}20.000 + 20.000 (v. 71n), N. — ^{pp}2200 + 2000 (v. 71n), N. — ^{qq}Neh. jinak.

(1—70) // Neh 7,6-72 (= 73K) (1) 2Kr 24,14-16 25,11 (23) :Jr 1,1 (40) 3,9 Neh 12,8 (43) 8,20 1Pa 9,2 (55) Neh 11,3 :1Kr 9,20n (61) 2S 17,27 19,32n (= 31n K) 1Kr 2,7 (62) :Nu 3,10 (63) Neh 7,65 :Neh 8,9 10,2; :Lv 22,10n 10,14n; Ex 28,30 Lv 8,8 Dt 33,8 (68) :Ex 35,21 36,3

¹⁻⁷⁰Seznam těch, kteří se vrátili z babilónského zajetí do zaslíbené země, zahrnuje *několik proudů* od sebe i značně časově vzdálených, které se už nepodaří přesně zařadit. Není to jen kronikářský dokument, ale především svědectví o životě navrátilců a budovatelů jeruzalémského chrámu (sr též vK Neh 7).

Každý se vrací *'do svého města'*. Tak navazují exulanti na dobu před zajetím. Města, v nichž dříve sídlili, dostaly jednotlivé rody losem jako dědičný podíl od Hospodina. Ani zajetím nebyl zrušen tento řád. I když se Hospodin hněvá a soudí, neruší svou věrnost. Navrátilci se zase mohou ujmout toho, co Bůh připravil a dal jejich otcům.

Vůdců je jedenáct (v Neh 7,7 jich je dvanáct). Postrádáme Šešbarsara z první kapitoly (proto jej někteří ztotožňují se Zerubábelem). Zerubábel a Jéšuu můžeme ztotožnit s místodržícím a veleknězem, za nichž vystoupili proroci Ageus a Zacharjáš (kol 520). O ostatních celkem nevíme nic; Nechemjášem není míněn týž muž, jehož jménem je nadepsána kniha Neh. Podle Ezd 8 (sr 7,28) přichází ještě jeden proud vedený knězem Ezdrášem. Tak je počet vůdců doplněn i zde na dvanáct. Navrátilci jsou tím symbolicky označeni za představitele pravého a celého Izraele.

Jsou uvedeni buď podle své *příslušnosti* rodové nebo místní. Po jménech rodových (3—19) následují jména místní kolem Jeruzaléma (20—28), potom opět jména rodová (29—32) a místní (33n) a docela na závěr zase jména rodová (35). Rodová jména ukazují, že mezi navrátilci jsou především příslušníci starých izraelských rodin. Jsou tu však i příslušníci rodů, jejichž jména jsou neizraelská. Je to důsledek doby zajetí, doklad někdejšího přizpůsobení, anebo spíše ovoce misijní činnosti? Místní příslušnost je jednak vyjádřena obratem 'synové' toho či onoho místa, jednak slovy 'muži' toho či onoho města. Výraz synové označuje asi prostý původ a příslušnost, výraz muži spíše stav nebo službu.

V obšírném seznamu *chrámových úředníků a zaměstnanců* jsou na prvním místě vyjmenováni kněží (36—39), po nich levité (40) a různé skupiny jiného chrámového personálu. Samostatně jsou uvedeni zpěváci (41), kteří se jindy uvádějí jako levitská třída (1Pa 15,16n 16,4n aj.). Vrátní, ačkoli náleželi různým rodům (42), jsou zahrnuti do jednoho součtu, zřejmě proto, že tvořili nižší třídu personálu. 'Chrámoví nevolníci' (43—54), H. *netinim*, svým jménem naznačují, že byli chrámu 'darováni'. Vykonyvali různé podřadné práce spolu s 'šalomounovými služebnky' (dosl. otroky; 55—58). I otroci patří ke společenství Božího lidu, s nímž snášejí jeho těžkosti a účastní se díla obnovy.

Navrátilci navazují vědomě na *staré tradice*, v nichž vidí doklad čistoty rodu a rodové posloupnosti. To je nutné především u těch, kdo mají učit a vést. Proto odmítají kněze, kteří nemohou prokázat svůj původ (61—63). Toto navazování na tradice ovšem nesmí stát v cestě Božímu svobodnému a svrchovanému rozhodnutí; o kněžích, kteří nemohou vykázat svůj původ, bude rozhodnuto losováním; nejvyšší kněz se prostřednictvím urim a tumim doptá na Boží vůli (sr Ex 28,30 aj.).

Navrátilci přicházejí budovat chrám, náboženské středisko Božího lidu a viditelné znamení Boží přítomnosti a přízně. Přitom jsou zváni k Hospodinu i ti, jejichž původ je temný (59n). Úsilí o čistotu nestojí v cestě *misijnímu poslání*, které uchovává svěžest víry i pohotovost k nové posloupnosti. Navrátilci jsou obětaví a ochotní. Podle svých možností odevzdávají dary na stavbu chrámu a tak odpovídají na novou příležitost, kterou jim dal Bůh.

Užívání stříbra i zlata jako platidla je velmi staré. Ražených mincí začali v 5. stol. př. Kr. užívat Řekové a krátce po nich Peršané. V knize Ezd a Neh jsou zmíněny perské *darejky*. Jsou to zlaté mince o váze 8,4 gramu a hodnotě 20 stříbrných šekelů. Razit zlaté mince bylo výsadou královou; stříbrné směla razit každá provincie. Od druhé poloviny 5. století jsou doloženy i pro Judsko (Bič, Palestina I., 318n; Wright, 206).

Jmenovaná *zvířata* byla užívána při přepravě darů, chrámového nádobí a jiných věcí do Jeruzaléma; snad se jich také užívalo při stavbě chrámu. Nejsou to zvířata obětní.

Navrátilci užívají pro sebe jména *Izrael* (sr 59), a tak se prohlašují za nositele starých izraelských tradic a za právoplatné dědice Božích zaslíbení. Okusili na sobě očištnou moc soudu i osvobodivou sílu milosti. Prožili nový exodus, a proto mohou tvořit pravý Izrael.

Když srovnáme tento seznam se seznamem z Neh 7, zjistíme, že asi polovina jednotlivých *součtů* je rozdílná; jenom součty kněží a levitů jsou shodné. Překvapuje však malý počet levitů — jen 74 (proti 4289 kněžím); zdá se, že levité s návratem příliš nespěchali; před zajetím a zvláště před

Jóšijášovou reformou vykonávali levité většinou kněžské služby při různých venkovských svatyních; nyní měli konat v jeruzalémském chrámě pomocné služby. Rozdílly jsou však nejen mezi jednotlivými součty ze zmíněných dvou seznamů, ale v obou případech i mezi konečným údajem (42.360) a skutečným součtem jednotlivých číselných údajů (kolem 11.000). Dá se tato nesrovnalost odstranit poukazem na děti a ženy, které nejsou do jednotlivých součtů zahrnuty? Rovněž je nápadný nesymbolický charakter jednotlivých čísel. Z těchto několika poznámek lze usuzovat, že seznam vychází z nějakých *oficiálních listin* přibližně z let 538 až 520 a že snad byl pořízen nakvap na příkaz satrapy Tatenaje (5,3nn) krátce po r. 520. Šlo o vyčíslení stavu jeruzalémské náboženské obce pro státní kontrolu. Přitom záleželo přirozeně navrátilcům na tom, aby prokázali spojitost s dobou před babylónským zajetím. Proto v seznamech neuvádějí jména navrátilců, nýbrž jména jejich předků, kteří byli do Babylóna z Jeruzaléma odvečeni. Opis pořízeného seznamu uložili zřejmě v chrámovém archivu a patrně jeho údaje místy později i upravovali. Tím se nejspíše vysvětlí rozdíly ve jménech a součtech.

Tento seznam jmen a součtů navazuje na podobné záznamy z knihy Numeri. Nejde však o vnější podobu (výše součtů a smysl čísel jsou podstatně odlišné), nýbrž o vnitřní spojitost: po vyvedení z Egypta před vstupem do zaslíbené země bylo třeba uspořádat, sečíst a zformovat Boží lid; právě tak je tomu po návratu ze zajetí před zahájením díla obnovy chrámu a města.

3. BUDOVÁNÍ CHRÁMU

3,1—6,22

a) Kladení základů

3,1—13

Lid obnovuje službu u oltáře a klade základy chrámu.

3 ¹Když nastal sedmý měsíc a Izraelci již byli v městech, shromáždil se lid jednomyslně do Jeruzaléma. ²Jéšua, syn Jó-sadakův, s bratry kněžími, a Zerubábel, syn Šealtielův, se svými bratry, začali stavět oltář Boha Izraelova, aby na něm mohli obětovat zápalné oběti, jak je předepsáno v zákoně Mojžíše,

muže Božího. ³Postavili oltář na jeho původních základech, neboť žili ve strachu z národů země, a obětovali na něm zápalné oběti Hospodinu, zápaly jitřní a večerní. ⁴Potom slavili svátek stánků, jak je předepsáno. Každý den přinášeli zápalné oběti v počtu stanoveném pro onen den. ⁵Vedle nich také každodenní zápalnou obět, obět při každém novoluní a při všech slavnostech zasvěcených Hospodinu, mimo vše, co kdo Hospodinu obětoval dobrovolně. ⁶V první den sedmého měsíce začali obětovat zápalné oběti Hospodinu, i když ještě nebyly položeny základy chrámu Hospodinova. ⁷Dali peníze kameníkům a tesařům, potravu, nápoj a olej Sidónanům a Tyřanům, aby dopravovali cedrové dříví z Libanónu k moři do Jafó podle povolení, které jim dal perský král Kýros.

⁸Druhého roku druhého měsíce po svém příchodu k Božímu domu do Jeruzaléma začali Zerubábel, syn Šealtielův, a Jéšua, syn Jósadakův, s ostatními bratry kněžími a levity, se všemi, kteří přišli ze zajetí do Jeruzaléma, ustanovovat levity starší dvacetí let, ^aaby řídili^a dílo domu Hospodinova. ⁹Tak nastoupili společně Jéšua se syny a bratry, Kadmiel se syny, synové Judovi^b, také synové Chenadadovi se syny a bratry levity, aby řídili postup práce při díle Božího domu.

¹⁰Když stavitelé Hospodinova chrámu kladli základy, ustanovili kněze s pozouny, oblečené v sváteční roucha, a levity, syny Asafovy, s cymbály, aby chválili Hospodina podle řádu izraelského krále Davida. ¹¹Chvalozpěvy a oslavnými písněmi opěvovali Hospodina, že je dobrý, že navždy trvá jeho milosrdenství nad Izraelem. A všechen lid mohutným hlaholem chválil Hospodina, že byly položeny základy Hospodinova domu. ¹²Mnozí z kněží a levitů i představitelů rodů, starci, kteří viděli dřívější dům, se dali do hlasitého pláče, když byly kladeny základy tohoto domu před jejich očima. Mnozí však radostně hlaholili, až se to rozléhalo. ¹³Nebylo možno rozeznat radostný hlahol od pláče lidu. Lid totiž hlaholil tak mohutným hlaholem, že se to rozléhalo dodaleka.

^a nad těmi, kdo dělali, O'. — ^b :: Hodavjášovi, 2,40.

(1) :Neh 7,72 (= 73K) (2) 2,2; :1Kr 8,64n; Lv 6,2 (= 9K); Dt 12,5n (3) :4,4nn; Ex 29,38-42 (4) Lv 23,34nn (5) :Nu 29 (7) :1Kr 5,20-24 (= 6-10 K) 1Pa 22,4 2Pa 2,7 (= 8 K) (8) :1Pa 23,24 ::Nu 4,3.23.30.35 (9) 2,40 (10) :1Pa 16,4-6; 1Pa 25,1nn (11) 1Pa 16,34 2Pa 5,13 Ž 118,1 Jr 33,11 (12) Ag 2,3 (= 4K)

¹⁻⁷Sedmý měsíc (září—říjen) je dobou velkých podzimních slavností (sr Bič, Palestina II., 160—164). Slavnost stánků byla slavností novoroční a připomínala a zpřítomňovala péči Hospodina - Vysvoboditele, který je každoročně vítán jako *přicházející král* (sr advent v křesťanství). Pro Izraelce, kteří se vrátili ze zajetí, začíná nové období. I když nadále žijí ve stálém ohrožení, ve strachu z nepřátel, obnovený oltář je jim zárukou Hospodinovy blízkosti, protože konečně může být obnovena obětní služba. Budují jej na starých základech, na místě, které si kdysi vybral sám Hospodin (2S 24,16—25). Z přinášených obětí jsou zmíněny jen zápaly a dobrovolné dary. Navrátilci projevují svou vděčnost i pohotovost oslavovat Hospodina a být ho ve všem poslušni.

Obnova *oltáře* se připisuje Zerubábelovi a Jéšuoovi (sr 5,2), tedy oběma mužům, o kterých se více dozvídáme z prorockých knih Agea a Zacharjáše; měli také velikou zásluhu na tom, že r. 520 konečně začali navrátilci se stavbou chrámu, tedy osmnáct let po příchodu prvních skupin z Babylóna. Obě události — obnova oltáře a položení základního kamene — pisateli splývají. Ve skutečnosti zůstal oltář, byť i pobořený, v provozu po celou dobu babylónského zajetí, protože v zemi zůstaly dál zbytky lidu, třebaš všelijak zbídačelého, ale přece jen uctívajícího Hospodina (sr 6,3). Nové oživení bohoslužby ovšem nastalo až po návratu prvních exulantů.

Obětní služby byly v Babylónii po dobu zajetí přerušeny. V pohan-ské zemi nebyly ani možné. Hospodin se vzdálil od svého lidu (Iz 54,7). To byl viditelný doklad jeho hněvu. Bůh se nechtěl stýkat se svým lidem. Ve stoupajícím dýmu z obětí mohl nyní Boží lid spatřovat jasný doklad toho, že přestalo údobí hněvu, že se Bůh opět smířil se svým lidem.

Přípravy pro obnovu zbořeného *chrámu* začínají hned po obnovení obětní služby. Hospodin je opět uprostřed svého lidu, přijímá oběti, vyslýchá modlitby a odpovídá na ně. Přípravy na stavbu chrámu jsou vypsány velice stručně. Na budování se podílejí kněží, levité i ostatní Judejci, a to jednak dary (sr 2,68n), jednak svou zručností (řemeslníci). Je připomenuta pomoc sidónských a tyrských řemeslníků, kteří byli známi svým uměním. Spolupracovali už na stavbě prvního chrámu (sr 1 Kr 5,15nn [= 1nn K]).

⁸⁻¹¹Na stavbu chrámu budou dohlížet zvlášť k tomu ustanovení *levité*. Jde o dílo tak velké a slavné, že každá podrobnost musí být předem připravena a odpovědně provedena. Při slavnostních bohoslužbách se ozývají vděčné chvalozpěvy na milosrdného Boha, který se opět sklonil k Izraeli. Jeho milosrdenství se projevuje pevnou solidaritou s lidem. I zmínka o Davidovi, podle jehož nařízení je třeba Hospodina chválit, připomíná, že se pokračuje v tom, co Hospodin kdysi začal a konal a co

dovede také cílevědomě k nové šťastné budoucnosti. Uspořádání bohoslužebných pořádků připisují Davidovi teprve knihy Paralipomenon, jimž velice záleží na tom, aby Davidův podíl na chrámě Šalomounově byl co největší (sr 1 Pa 22—28).

Spojitost prvního a druhého chrámu je úmyslně zdůrazněna jak zřízením oltáře na jeho původním místě, tak položením základního kamene na starých základech. Druhý chrám, i když bude nepoměrně skromnější než první (sr Ag 2,3 [= 4 K]), bude místem neméně důležitým pro Boží lid i pro celý svět, jako byl chrám Šalomounův. Navrátilci záměrně obnovují starou tradici, která byla před léty násilně přerušena, a vědomě se prohlašují za dědice bohoslužby, která se tu konala před zajetím. Chrám má být opět nositelem Hospodinova jména a střediskem náboženského života. Jsou tradice, řády, slova, programy, ideály a naděje, které nevezmou za své ani v ohni zkoušek. Přetrvávají generace, aby se pročištěny i mocné opět vtělily do nových činů.

^{12a} Do radosti a plesání však zazní také *hlas pláče a smutku*. Starci, kteří se pamatovali na nádheru prvního chrámu, plakali nad nepatrností toho, co se tu začíná stavět. Avšak do jejich nářku se mísí *radostný hlahol* těch, kdo v obnově chrámu spatřují vítězství Hospodinovo; hebrejský výraz pro hlahol (*terú'á*) znamená vlastně vítězný válečný pokřik. Pokud jde o pláč starých pamětníků, není třeba chápat jej jen jako lítost nad zašlou slávou a ztrátou slavné minulosti. Mohl být i projevem opravdového pokání; vždyť právě v této chvíli si mnozí naléhavě uvědomovali, o co se svými hříchy připravili. Kromě základního kamene je tady do základu nového chrámu vkládáno pokání s radostnou nadějí, upínající se k Boží budoucnosti.

b) Přerušení díla

4,1—24

Protivníci lstivě usilují zastavit zahájené dílo obnovy.

4 ¹ Když Judovi a Benjamínovi protivníci uslyšeli, že navrátilci stavějí chrám Hospodinu, Bohu Izraelovu, ² dostavili se k Zerubábelovi a k představitelům rodů s návrhem: „Budeme stavět s vámi, neboť uctíváme vašeho^a Boha stejně jako vy. ^b Obětovali jsme mu^b ode dnů asyrského krále Esar-chadóna, který nás sem přesídlil.“ ³ Ale Zerubábel a Jéšua i ostatní představitelé izraelských rodů jim odpověděli: „Vy s námi ne-

můžete stavět dům našeho Boha. Hospodinu, Bohu Izraelovu, budeme stavět my sami, jak nám přikázal král^c Kýros, král perský!“ ⁴ Lid země^d bral odvalu^d judskému lidu a pohrůzkami jej odrazoval od stavby. ⁵ Podpláceli proti nim rádce, aby rušili jejich plány — po všechny dny perského krále Kýra až do králování perského krále Dareia.

⁶ I za vlády Xerxovy, na začátku jeho vlády, sepsali žalobu na obyvatele Judska a Jeruzaléma. ⁷ Také za dnů Artaxerxa psali Bišlám, Mitredat a Tabel s ostatními svými druhy perskému králi Artaxerxovi; list byl napsán aramejským písmem i jazykem^e.

⁸ Kancléř Rechúm a písař Šimšaj napsali králi Artaxerxovi následující dopis proti Jeruzalému — ⁹ Rechúm, kancléř, a Šimšaj, písař, s ostatními svými druhy, soudcové, ^f vládní zmocněnci, správní a berní úředníci^f, lidé z Uruku, z Babylóna, Élamci z Šúšanu ¹⁰ a ostatní národy, které veliký a slavný Asenapar^g zajal a přesídlil do měst^h samařských a do ostatního Zaeufratí. Tak tedy ¹¹ toto je opis dopisu, který mu poslali: „Králi Artaxerxovi, tvoji otroci ze Zaeufratí. — Tak tedy:

¹² Známo buď králi, že židé, kteří odešli od tebe, přišli sem do Jeruzaléma a stavějí toto odbojné a protivící se město. Chtějí dokončit hradby, základy už spojují. ¹³ Tak tedy známo buď králi, bude-li toto město vystavěno a jeho hradby dokončeny, že už nebudou odvádět daně, dávky z úrod ani jiné poplatky, takže královská pokladna utrpí škodu. ¹⁴ Protože však my okoušíme dobrodiníⁱ paláce, nenáleží se, abychom přihlíželi, jak je král tupen. Proto jsme poslali králi ^j tuto zprávu^j. ¹⁵ Ať hledají v knize zápisů tvých otců. Nalezneš v knize zápisů a dozvíš se, že to město je odbojné a působilo škody králům i krajům. Odedávna v něm docházelo ke vzpourám. Proto bylo to město zpustošeno. ¹⁶ Oznamujeme králi: Bude-li to město vystavěno a jeho hradby dokončeny, nezůstane ti žádný podíl v Zaeufratí!“

¹⁷ Král poslal výnos: „Rechúmovi, kancléři, a Šimšajovi, písaři, i ostatním jejich druhům, kteří bydlí v Samaří a v ostatním Zaeufratí: Pokoj! Tak tedy ¹⁸ list, který jste nám poslali, mi byl slovo za slovem přečten. ¹⁹ Vydal jsem rozkaz, aby hledali, a našli, že to město odedávna povstává proti králům a že v něm docházelo k odboji a vzpouře. ²⁰ I mocní králové byli v Jeruzalémě a panovali nad celým Zaeufratím a vybírali daně, dávky z úrod a jiné poplatky. ²¹ Tak tedy vydejte rozkaz, ať je zabráněno těm mužům dostavět město, dokud nevydám příslušný rozkaz.

²²Dejte si pozor, nejednejte v této věci liknavě, aby nevznikla velká škoda ^kkrálovskému dvoru^{k!}“

²³Jakmile Rechúm, písař Šimšaj a jejich druhové přečetli opis listu krále Artaxerxa, rychle přitáhli do Jeruzaléma k židům a zabránili jim ve stavbě násilím a mocí.

²⁴Tak byla také zastavena práce na Božím domě v Jeruzalémě a zůstala zastavena až do druhého roku kralování perského krále Dareia.

^asvého (= našeho), O^B. — ^{b-b} tak qr (> O¹ aj. ~ V) :: neobtěžovali jsme, kt (*lo'* = ne místo *ló* = jemu). — ^c × O¹ V. — ^{d-d} dosl. ochaboval ruce (judského lidu). — ^e dosl. přetlumočen aramejsky; 4,8—6,18 je psáno aramejsky. — ^{f-f} v aramejském textu tři tituly hodnotářů blíže neurčitelných; dříve pojímáno jako jména místní (:K < O¹ V). — ^g snad zkomoleno z ^s(*rb*)^{npr} = Asurbanipal, KB; :: Esar-chadón, Lr (:v.2). — ^h v aramejštině sg ve smyslu kolektivním. — ⁱ dosl. soli. — ^{j-j} dosl. a oznámili. — ^{k-k} dosl. králům (= královskému domu či rodu).

(2) :Jr 41,5; 2Kr 19,37; 2Kr 17,24nn (3) 2,2 Ag 1,1.14 (5) v. 24 (24) v. 5 :6,15

¹⁻⁵Znovu jsou jmenováni *Zerubábel* a *Jéšua*. Ocitáme se tedy v situaci r. 520, kdy konečně přikročili navrátilci k stavbě chrámu. Od návratu prvních skupin uplynulo osmnáct pohnutých let. Nadšení těch, kteří se vrátili již r. 538 za Kýra, nestačilo na všechny úkoly, před něž navrátilci byli postaveni. Bylo nutno stavět i domy, obdělávat pole, odklízet trosky. Lidí bylo málo a ti, kteří v zemi zůstali, nebyli nově přichozím vždy nakloněni. Pak došlo k novým válkám za krále Kambysa; ten si r. 525 podmanil i Egypt. Až za jeho nástupce Dareia konečně začala obnova chrámu (sr Ag 1n).

Na stavbě jeruzalémského chrámu se chtějí podílet i *obyvatelé samarské oblasti*. Jsou to potomci různých pronárodů, které asyrský král Sargon II. přesídlil do měst a míst, odkud vystěhoval Izraelce. Kupodivu potomci přesídlenců přispívají kolonizaci někdejšího severoizraelského území asyrskému králi Esar-chadónovi, tedy vnukovi Sargona II., který vítězstvím nad Samařím r. 721 vymazal severoizraelské království natrvalo z mapy Předního Orientu. Přesídlenci, kteří do Palestiny přišli z opačného konce asyrské velečřše, přinesli s sebou svá božstva a své obyčeje i pověry, přitom však uznávali Hospodina za boha země, do které byli přestěhováni. Začali jej proto uctívat a během času splynuli se zbytky Izraelců ponechaných v zemi, aniž se zcela zřekli svého modlářství (sr 2Kr 17,24—41). Byli to polovičatí Hospodinovi stoupenci a představovali nebezpečnou úchylku od přísného izraelského náboženství. Pod vlivem zbylého místního obyvatelstva izraelského a kenaanského odmítali

duchovní linii zastávanou jeruzalémskými kruhy. Zvláště neuznávali tamní naděje, které se upínaly k Davidovu domu, z něhož židé očekávali nového krále a s ním blaženou dobu obnoveného ráje. Samařští obyvatelé proto později pokládali za posvátné jen pět knih Zákona, to je knihy Mojžíšovy; ostatní knihy SZ odmítali především pro jejich davidovskou tendenci.

Všichni soupeři a protivníci jsou zahrnuti pod název *'lid země'*. Tento název dostává nyní novou náplň. Původně se vztahoval především na kněžstvo venkovských svatyní, případně pak na nižší kněžstvo vůbec (Bič, Palestina II., 134n). Tento *'lid země'* míval vynikající účast na palácových revolucích a při volbách královských (2Kr 11,18.20 21,24 23,30), nejednou souvisících s náboženskou očistou. Pozdější rabínská literatura vidí v *'lidu země'* nevzdělance neznalé Zákona, a tudíž bezbožné, v protějšku k farizeům (Hölscher, 221 p. 8). Kniha Ezdrášova zachycuje vývojový mezistupeň, kdy označením *'lid země'* jsou míněni pozůstalí v zemi, kteří bez chrámu a řádné bohoslužby propadli všelijakým pohanským vlivům, a to v Judsku jako v Samaří. Tam ovšem v míře ještě daleko větší.

Jejich počáteční snahy o sblížení judští navrátilci rozhodně odmítají. Sami prošli v babylónském zajetí *obrodným procesem*. Nesplynuli s pohanským prostředím, nýbrž uvědomili si právě v něm svou odlišnost. Nemožnost sloužit Hospodinu obětmi jako dříve ve vlasti vedla k zduchovnění a očištění bohoslužeb. Nyní po návratu sice obnovili obětní praxi, ale podrželi i to, k čemu se dopracovali v zajetí. Domácí obyvatelstvo si však představovalo službu Hospodinu docela jinak. Účast *'lidu země'* na stavbě chrámu by byla proto velmi nebezpečná pro novou náboženskou obec jeruzalémskou, která usilovala o čistotu života a víry. Navrátilci odmítají nabídku *'lidu země'*, neboť se nechtějí poskvřnit stykem s modláři; tak by ohrozili dílo obnovy. Svatost spatřují především v oddělenosti od pohanů i od zpohanštělých ctitelů Hospodinových (sr Mt 7,21).

⁶⁻¹⁶Odmítnutí má za následek zjevné *nepřátelství*. Protivníci užívají hrozeb, pomluv, udavačství a podplácení, aby překazili budovatelské dílo jeruzalémského židovstva. A mají úspěch i u samotných vládařů, zvláště když židé začali usilovat o znovuopevnění Jeruzaléma. Nepřátelství okolního obyvatelstva v nich vyvolalo obavy, že by i nedostavený chrám mohl být nenadálým útokem zničen, nebude-li město chráněno hradbami (sr Za 2,5—9 [= 1—5 K]). Nebylo těžké tuto snahu židů vylíčit perským králům jako přípravy k nové vzpourě. Jmenováni jsou výslovně král Dareios (521—485), Xerxes (485—465) a Artaxerxes I. (465—424). Nepřátelé židů jim předkládají své žaloby a uvádějí pokusy

starých judských králů o svržení nepřátelského jha asyrského nebo babylónského jako doklad nebezpečí, jež nyní hrozí perskému dvoru. Z jejich stížností je uvedena v doslovném znění jedna, určená Artaxerxovi, tedy z doby značně pozdní; mluví se v ní o budování a opevňování města. Od stavby chrámu (v. 1—5), to je od začátku vlády Dareiovy, uplynulo mezitím tři čtvrti století!

Oddíl 4,8—6,18, v němž je příslušné udání citováno, obsahuje většinou opisy *dokumentů* a je psán aramejsky.

Stížnost je podepřena autoritou správních představitelů území za řekou Eufratem. Jednotlivé názvy uvedených úřednických tříd nejsou pro nás průhledné. Pisatelé se dovolávají také přesídlenců žijících na západ od Eufratu, v Zaeufratí.

Jmenují přitom jakéhosi krále *Asenapara*, který jejich předky přesídlil do Palestiny. Není úplně jisto, který král tu je míněn. Podle v. 2 by se dalo soudit na Esar-chadona (také Lr), ale spíše se myslí na Asurbanipala, posledního velkého krále asyrského (668—626), jehož jméno, byť i zkomolené, zůstalo uchováno v paměti lidu ještě po dvou stoletích. Snadno se mohl stát představitelem a symbolem celého jednoho období a k jeho jménu se připnuly i činy jeho předchůdců.

Žaloba na židy se týká především *stavby města*. Lid, který si opevňuje město, je podle žalobců velmi nebezpečný, neboť zřejmě myslí na vzpouru. Žije v něm vzpomínka na vlastní mocné krále. Budování Jeruzaléma je nebezpečné pro perské království. Překrucováním, falešným nařčením a křivým svědectvím osočují protivníci Boží lid.

^{17—23} Král ve svém výnosu dává za pravdu protivníkům Božího lidu a přikazuje další *budování Jeruzaléma zastavit*, dokud nevydá sám zvláštní povolení. Vybízí současně udavače k největší ostráživosti, aby včasným zákrokem předešli jakémukoli poškození státních zájmů finančních. Odpůrci díla obnovy dosáhli svého cíle: mocí a násilím bylo budování zastaveno. Není vyloučeno, že část hradeb byla zbořena (sr Neh 1,3).

²⁴ V. 24 navazuje na v. 5 a týká se znovu *stavby chrámu*, který byl dokončen mnohem dříve, než začal spor o stavbu hradeb. Ovšem ani stavba chrámu neprobíhala nerušeně. Za Kýra se jí nepodařilo uskutečnit, a tak zůstal chrám v sutinách až do Dareia, tedy téměř po dvě desetiletí. Pro autora knihy Ezdrášovy však obě akce — stavba chrámu i opevnění města — spolu souvisejí, a proto zmiňuje znovu i těžkosti při budování chrámu. Ale chrám byl postaven a v tom je možno spatřovat projev milostivého příklonu Hospodinova k lidu. I hradby budou obnoveny. Není třeba si zoufat a domnívat se, že nepřátelství sousedů a sobeckost krále mohou zmařit toto dílo. Když Bůh bude se svým lidem, nemusí se lid bát nikoho (sr Ř 8,31).

V Ezd 4 jsou uváděni králové z dob vzájemně odlehlých takovým způsobem, že čtenář ani nepostřehne časový odstup mezi událostmi. Můžeme si ozřejmit, jak se bible vůbec na *historii* dívá. Nejde jí o vyčerpávající a chronologicky přesný popis historických událostí. Protože se události velmi často sobě podobají, stačí uvést jen některou nebo spojit několik dohromady, a tak utvořit typický obraz doby. Bible nechápe historii jako evropský člověk z konce 18. století a ve století 19. Pro ni není historie rozvíjením, ztělesňováním a pokrokem nějaké světové dějinné síly, ideje nebo přírodně společenské zákonitosti, která by vedla dějiny po stupních až k jakémusi osvobození člověka a lidstva. A vůbec už nezná bible nějaké ztělesňování Boha v dějinách. Pro bibli je Bůh někdo nekonečně vyvýšený nad velikostí a ubohostí dějin. Dějiny jsou — realisticky viděno — nákupem lidských hanebností, vášní, hříchů a bíd. To však neznamená, že bible škrtá dějiny, jako by vůbec nebyly. Již stále se vracející datování a jmenování panovníků (i v evangeliu) ukazuje zájem Písma na historii. Tento zájem ovšem není přitakání k historii ani její zabsolutnění, nýbrž zvěst o tom, že Bůh se sklonil k lidem, kteří žijí v určitých konkrétních poměrech. Sám přišel v Ježíši Kristu do takové historie a vzal ji na sebe. Proto chce bible říci jasně, že svět, člověk, lidé, žijící v dějinách pod kteroukoli vládou, Kýrovou, Artaxerxovou, Nebúkadnesarovou či Augustovou, směji a mají slyšet o vykoupení, které není z dějin. Tím se stávají někteří panovníci nebo historické doby přímo typem: např. něco z Kýrovy vlády smí církev okoušet i jindy (sr u nás dobu Josefa II.).

c) Nová odvaha ke stavbě

5,1—17

Proroci povzbuzují lid, aby pokračoval v započatém díle.

5 ¹ Proroci Ageus a Zacharjáš, syn Idův, prorokovali židům v Judsku a v Jeruzalémě ve jménu Boha Izraelova, ² a domlouvali jim ³. ² Tu se vzbouřili Zerubábel, syn Šealtielův, a Jéšua, syn Jósadakův, a začali stavět Boží dům v Jeruzalémě. A proroci Boží stáli při nich a posilovali je.

³ Tehdy k nim přišel Tatenaj, místopředseda zaeufratský, a Šetar-bóznaj se svými druhy a ptali se jich: „Kdo vám dal rozkaz stavět tento dům a obnovovat tuto svatyni?“ ⁴ Odpověděli jsme jim tedy a nezatajili ani jména mužů, kteří budovu stavěli. ⁵ A oko Boží bdělo nad židovskými staršími, takže jim nebránili stavět, dokud by nedošlo hlášení Dareiovi a nebyl doručen od něho list v této záležitosti.

⁶ Opis dopisu, který poslal Tatenaj, místopředseda zaeufratský, a Šetar-bóznaj a jeho druhové, úředníci ze Zaeufratí, králi

Dareiovi. ⁷Poslali mu zprávu, v níž bylo napsáno: „Králi Dareiovi nerušený^d pokoj! ⁸Známo buď králi, že jsme přišli do judského kraje k domu velikého Boha. Ten je stavěn z kamených kvádrů a do zdí se kladou trámy. Práce se koná svědomitě a daří se jim pod rukama. ⁹Ptali jsme se těch starších, když jsme s nimi mluvili: Kdo vám dal rozkat stavět tento dům a obnovovat tuto svatyni^b? ¹⁰Také jsme se zeptali na jejich jména, abychom ti je mohli oznámit. Zapsali jsme jména mužů stojících v čele. ¹¹Oni nám podali tuto zprávu: Jsme služebníci Boha nebes i země a stavíme tento dům, který už byl postaven dříve před mnoha lety. Stavěl a dokončil jej veliký izraelský král. ¹²Když však naši otcové rozhněvali Boha nebes, vydal je do moci Kaldejce Nebúkadnesara, krále babylónského. Ten zbořil tento dům a lid odvedl do Babylóna. ¹³Ale v prvním roce Kýra, krále nad Babylónem, vydal král Kýros rozkaz ke stavbě tohoto Božího domu. ¹⁴Také nádobí Božího domu, zlaté a stříbrné, které Nebúkadnesar odnesl z jeruzalémského chrámu a vnesl do chrámu babylónského, dal vynést král Kýros z babylónského chrámu a rozkázal je vydat muži jménem Šešbasar, ^ekterého ustanovil místodržitelem. ¹⁵Poručil mu: Vezmi tyto nádoby a jdi, slož je v jeruzalémském chrámě. Boží dům buď postaven na původním místě! ¹⁶Onen Šešbasar přišel položit základy Božího domu v Jeruzalémě. Od té doby se buduje až dosud a ještě není dokončen. ¹⁷Nyní tedy, uzná-li král za dobré, ať hledají v královských archivech tam v Babylóně, zda je tomu tak, že král Kýros vydal rozkaz ke stavbě tohoto Božího domu v Jeruzalémě. Necht' je nám sdělena králova vůle v této záležitosti.“

^{a-a}: K :: který (t. Bůh) byl nad nimi, Lr. — ^baramejsky 'uššarná', snad příbuzné s asyrským *ašru*, sr GB (v. 3.9). — ^eoni, O'. — ^ddosl. všelijaký. — ^esprávci pokladu, který byl nad poklady, O'.

(1) Ag 1,1 Za 1,1 (2) Ag 1,14 (5) Dt 11,12 1Kr 8,29 2Pa 16,9
Ž 33,18 (11) 1Kr 6,1 (12) 2Kr 24,10-14 25,9 (13) 1,1n (14)
1,7n (17) :8,36

^{1a}Uplynula léta od návratu prvních skupin židů z Babylóna. Mezi tím přicházely i další, ale chrám zůstával v troskách. Poměry v jeruzalémské náboženské obci byly vůbec po mnohé stránce neutěšené (sr vk Ag 1). Tu zasahují do událostí proroci *Ageus* a *Zacharjáš* (Ag 1,1 Za 1,1). Ukazují znavenému lidu, který ztratil prvotní zápal, jakému osídnému poblouzení propadli, když tvrdí, že je nutné nejdříve budovat vlastní domy a domovy a pak teprve Boží dům. Pravý opak je pravdou. Zá-

kladnou a středem života vůbec je Boží chrám jako symbol Boží přítomnosti. Jen z chrámu a z bohoslužebného obecenství pramení životní jistota a požeňnaní pro celý život. To je i základ rodiny a domova. Dochází k novému rozvážení. V čele lidu stojí Zerubábel jako jeho politický vůdce a Jéšua jako vůdce duchovní. Oba, podníceni prorockou výzvou, začnou konečně stavět chrám bez ohledu na těžkosti, které se jim stavěly v cestu na všech stranách.

³⁻⁵Judsko patřilo k 5. satrapii nazývané Abar-nahara čili *Zaeufrati* (dosl. Zaříčí). Míňena je oblast na západ od Eufratu (Herodotos, III. 91). Dareios I. totiž rozdělil svou říši na správní území, zvaná satrapie. V čele jednotlivých krajů stáli místodržitelé, Peršané. Jejich povinností bylo svěřeně oblasti navštěvovat a dbát toho, aby se nedálo nikde nic nezákonného. Odtud se vysvětlí i návštěva místodržitele a jeho družiny v Jeruzalémě. Snad k ní dalo podnět nějaké osočování ze strany Samaritánů. Představitelé satrapie však nepřicházejí ke stavitelům s přímým zákazem, nýbrž zkoumají oprávněnost oprav a budování a zjišťují jména odpovědných vůdců, aby se mohli obrátit s dotazem na královskou kancelář.

Stavba mezitím pokračuje. Bibličtí svědkové pro to vidí jedině vysvětlení: oko Boží bdí a chrání započaté dílo obnovy. Podobně jako v někdejším Kýrovu rozhodnutí spatřují ve shovívavosti úředníků také projev Boží milosti. Boží přízeň se projevuje i ve vztazích mezi lidmi, třeba mezi státem a Božím lidem.

⁶⁻¹⁷*Dopis místodržitele* králi je příkladem nezaujatosti a objektivity. Bez zkreslování a polopravd podává zprávu o lidu, cituje slova stavitelů a vůdců, jimž kladl otázky. Jde vlastně o protokol, kde místodržitel vystupuje v roli nestranného vyšetřujícího soudce. Jeho zpráva se tak stává přímo žádostí lidu, aby celá záležitost byla znovu přezkoumána a vyšlo najevo, že se tu neděje nic tajného, pokoutního a protistátního. I když pisatel listu ponechává konečné slovo vladaři, přece jen vysvítá z jeho posledních slov — z odvolání na krále Kýra —, že v této říši stojí zákon nad králem a že tedy i král se jím bude řídit. Perské doklady z královských archivů (6,2) skutečně dávají za pravdu judskému lidu. Starý zápis se tak stává směrnicí a vodítkem pro další rozhodování.

Perská říše se tu jeví jako vyspělý stát, který vážně usiloval o poctivé a spravedlivé řešení vzájemných vztahů mezi poddanými, a bibličtí svědkové neváhají v zájmu pravdy líčit pohanské správce země kladně oproti protivníkům z vlastních řad. Z dalších zmínek o králi Kýrovi vidíme, čím bylo pro Boží lid jeho svolení k návratu a k budování chrámu; asi událostí podobného dosahu jako pro naše otce vydání tolerančního patentu.

d) Posvěcení chrámu

6,1—22

Obnova chrámu je s královým povolením dokončena a chrám posvěcen.

6 ¹Král Dareios tedy vydal rozkaz, aby hledali v archivu mezi poklady složenými někde v Babylóně. ²Konečně našli v médské provincii v pevnosti Achmetě jeden svitek, v němž stálo: „Zápis:

³V prvním roce ^asvého kralování^a vydal král Kýros rozkaz o domu Božím v Jeruzalémě: Ten dům buď zase postaven na místě, kde se obětuji oběti. Jeho základy ať jsou opraveny. Jeho výška budiž 60 loktů, jeho šířka také 60 loktů. ⁴Tři vrstvy budou z kamenných kvádrů a jedna ^bvrstva z nových trámů. Náklad bude uhrazen z královské pokladny^c. ⁵Také zlaté a stříbrné nádoby z Božího domu, které odnesl Nebúkadnesar z jeruzalémského chrámu a donesl do Babylóna, ať je vráceno, ať přijde do jeruzalémského chrámu na původní místo a je složeno v Božím domě.⁶

⁶„Proto, Tatenaji, místodržitel zaeufratský, a Šetar-bóznaji s tvými druhy, úředníci, kteří jste v Zaeufrati: Nevmešujte se do toho! ⁷Nerušte práci na tom Božím domě! Judský místodržitel s židovskými staršími ať stavějí dům Boží na jeho původním místě. ⁸Vydal jsem rozkaz, co máte udělat pro židovské starší, pokud jde o stavbu Božího domu. Z královských prostředků, z daní ze Zaeufrati, buď svědomitě a bez průtahu proplácen potřebný obnos těm mužům. ⁹Vše nezbytné, býci, berani a beránci k zápalným obětem pro Boha nebes, pšenice, sůl, víno a olej ať jsou vydávány jeruzalémským kněžím podle jejich požadavků na každý den bez liknavosti, ¹⁰aby mohli přinášet vonné dary libé Bohu nebes a modlit se za život krále a jeho synů. ¹¹Vydal jsem též rozkaz: Každému, kdo by přestoupil tento výnos, buď vyrván trám z jeho domu a on na něm pověšen a přibit; z jeho domu ať je hnojiště. ¹²Bůh, který chce, aby tam přebývalo jeho jméno, ať zničí každého krále i národ, který by vztáhl ruku a přestoupil tento výnos, aby zbořil Boží dům v Jeruzalémě. Já, Dareios, jsem vydal tento rozkaz. Ať je svědomitě prováděn!¹⁶

¹³Tatenaj, místodržitel zaeufratský, a Šetar-bóznaj se svými druhy jednali svědomitě podle pokynů krále Dareia.

¹⁴Židovští starší stavěli a dílo se jim dařilo, jak prorokovali proroci Ageus a Zacharjáš, syn Idův. Stavbu dokončili podle rozkazu Boha Izraelova a podle rozkazu Kýra, Dareia a Artaxerxa, perského krále. ¹⁵Dům byl dostavěn třetího dne měsíce adar v šestém roce kralování krále Dareia.

¹⁶I slavili Izraelci, kněží, levité i ostatní navrátilci s radostí posvěcení domu Božího. ¹⁷Při posvěcení Božího domu obětovali sto býků, dvě stě beranů, čtyři sta beránků a jako oběť za hřích celého Izraele dvanáct kozlů, podle počtu izraelských kmenů. ¹⁸Ustanovili kněze podle tříd i levity podle skupin, aby vykonávali bohoslužbu v Jeruzalémě, jak je psáno v knize Mojžíšově.

¹⁹^dPotom čtrnáctého dne prvního měsíce slavili navrátilci hod beránka. ²⁰Kněží i levité se do jednoho očistili. Všichni byli čisti. Zabili velikonočního beránka pro všechny navrátilce, pro své bratry kněží i pro sebe. ²¹Jedli Izraelci, kteří se vrátili ze zajetí, i každý, kdo se k nim připojil a oddělil od nečistoty pohanů v zemi, aby uctival Hospodina, Boha Izraelova. ²²Po sedm dní slavili s radostí slavnost nekvašených chlebů, protože Hospodin jim způsobil radost, když jim naklonil srdce asyrského^e krále, aby je^f podpořil při díle Božího domu, domu Boha Izraelova.

^{a-a} dosl. krále Kýra. — ^b tak O' < nových, H. (*chad* místo *chdat*). — ^c dosl. domu. — ^d od v. 19 je text zase hebrejský. — ^e míněn je ovšem perský král. — ^f dosl. jejich ruce.

(3) 2Pa 36,22 Ezd 1,1n 5,13 (4) 1Kr 6,36 (5) 1,7n 5,14 (9)
:Ž 68,30 (11) :Da 3,29 (14) :4,24 (16) :1Kr 8,63 Nu 7,10
(17) :8,35 (18) :Nu 3,6 1Pa 24-26 (19) Ex 12,6 Lv 23,5 (20)
> 1K 5,7n (21) :Dt 16,1-9; Nu 9,14 Iz 52,11 ::2Pa 30,18n

¹⁻¹²Žádost Tatenaje, místodržitele satrapie, aby byla celá záležitost přezkoumána (5,17), byla vyřízena. Na letním sídle Kýrově, v médské pevnosti Achmetě (sr Xenofón, Anabasis III. 5,15), se našel *zápis o královských výnosech*. Podobné výnosy Kýrovy týkající se obnovy a úpravy bohoslužebného života jsou doloženy i babylónskými nálezy. Byl podán důkaz, že stavba jeruzalémského chrámu byla řádně povolena. Není nebezpečná perskému státu. Dareios potvrdí výnos Kýrův. Umlčí tak hrozby protivníků a lidu Božímu dodá novou sílu a odvahu. Mohou užívat výhod a ochrany pohanského státu, aniž za to budou platit svobodou a věrností Bohu. Dareios stejně jako před ním král Kýros byl stoupencem politiky nevměšování a tolerance. Úředníkům přímo zakazuje zasahovat do záležitostí Izraele. Prikazuje, aby výdaje byly hrazeny z královských prostředků. To však neznamená, že lid smí polevit v obětavosti. Hmotná

pomoc zajištěná královským výnosem se patrně týkala jen stavby samotné, ne jejího vybavení. Proto se uvádějí i rozměry chrámu. Jeho vybavení bude záležitostí věřících; už na začátku knihy byla řeč o dobrovolných darech na stavbu chrámu (2,68n).

Z chrámové a obětní služby má užitek nejen Boží lid, nýbrž i všechno stvoření, tedy i pohaný stát. Chrám připomíná přítomnost Boha Hospodina, Pána a Krále, který všechno udržuje a řídí, dává život a zaručuje pokoj. *S tím počítá i král.* Dokonce zajistí obětní materiál, aby bylo obětní pamatováno i na královský dům. Oproti období asyrskému a babylónskému však nezasahuje do duchovního života židovstva, nenutí lid, aby obětoval pohaným bohům, nýbrž sám se podřizuje Izraelovu Bohu, Bohu nebes a země.

O *druhém chrámu* víme jen velmi málo (sr Bič, Palestina II., 49n). Ze zprávy knihy Ezdrášovy se dozvídáme, že měl vždy tři vrstvy z kamene a jednu ze dřeva (sr 5,8) — podobně jako byl stavěn chrám Šalomounův (1 Kr 6,36). Měl také vedlejší místnosti pro dary a různé cely a komory (8,29 Neh 13,4—9; sr 1 Kr 6,5—10 Ez 41,5—11 42,1—14). Pravděpodobně se tato budova podobala starému chrámu, i když se mu nemohla rovnat nádherou.

^{13—15} Dareiův výnos umožnil židům nerušeně *chrám dostavět*. Posláním dvou proroků, Agea a Zacharjáše, se přiznal sám Hospodin k budoucímu úsilí svého lidu. Stavba byla dokončena asi v roce 515 př. Kr.

Zmínka o *Artaxerxovi* nezapadá historicky do této souvislosti, neboť tento král začal vládnout o 50 let později. Snad chce tato zpráva povědět, že také za jeho kralování byl vztah mezi Božím lidem a perským státem přátelský. Je to doba, do které pravděpodobně spadá působení Ezdrášovo.

^{16—18} Dokončený chrám je posvěcením oddělen pro bohoslužbu. Slavnost *posvěcení* byla neobyčejně radostná. Skončilo dlouhé údobí, kdy lid byl bez chrámu a bez řádné obětní služby, minulo údobí Božího hněvu a trestů. Biblický svědek popisuje slavnost posvěcení velmi střízlivě a soustřeďuje se jen na to podstatné: na obnovu obětí. Porovnáme-li toto vyprávění se zprávou o posvěcení Šalomounova chrámu, zvláště silně vynikne prostota, ba chudoba a neokázalost této slavnosti (sr 1 Kr 8,63nn). Velký rozdíl je v počtu obětovaných zvířat: celkem 700 kusů proti 142.000 obětních zvířat zabitých při posvěcení chrámu prvního. Jinakost situace je vyjádřena také výslovnou zmínkou o oběti za hřích (12 kozlů), která při posvěcení Šalomounova chrámu přinesena nebyla. Počet dvanácti velmi výmluvně ukazuje na to, že se navrátilci pokládají za pravého Izraele a za dědice zaslíbení daných dvanácti pokolení. Bylo ovšem nutné veřejně vyznat hned při posvěcení chrámu hřích všeho lidu. Posvěcení chrámu ani života není v dané situaci možné bez jasně vyznání

vin. Jen tak se lze vyrovnat s těžkou a tíživou minulostí a radostně vyhlížet do budoucnosti.

Obětní služba předpokládá přítomnost *kněží a levitů*. Čteme, že byli opět rozděleni do jednotlivých tříd. Tak jsou obnovovány staré řády, které nepozbyly platnosti přerušením bohoslužby ani zajetím. Staré zvyky a tradice se udržovaly v první řadě ústním podáním. Zajetí babylónské však přispělo k tomu, že byly i horlivě sepisovány v míře daleko hojnější, než bylo zvykem před zajetím. Kromě živého prorockého slova udržoval v lidu povědomí dobrých starých tradic a řádů právě i jejich písemný záznam.

^{19—22} Nastává *nové období*. Obnova bohoslužby připomíná její obnovu i za králů Chizkijáše (2Pa 30) a Jósijáše (2Pa 35). Obě byly spojeny s hodem beránka na znamení, že minulo období poroby a že Hospodin svůj lid uvádí do nového života. Stejně tak nastává nyní nový život náboženské obci jeruzalémské a těm, kteří se k ní připojili. Opět se veřejně slaví hod beránka, pesach, velikonoce (sr vk Ex 12 Dt 16). Podle Zákona měla být tato slavnost každoročně slavěna na památku vysvobození z Egypta, v němž Izrael spatřoval základní Hospodinův spásitelský skutek. Boží lid na něm stavěl a čerpal z něho jistotu a naději. Slavení hodu beránka bylo velmi často významným mezníkem v životě lidu: poprvé v zaslíbené zemi jej slavili po překročení Jordánu (Joz 4).

Nový milostivý Boží zásah, návrat ze zajetí a vybudování chrámu, vede k jednomyslnosti a solidaritě, k odpuštění a smíření i k radikální a důsledné očistě všech. Kdo se oddělil od pohanů a hledá Hospodina, není vyloučen z účasti na *hodu beránka*, na slavnosti, již se otvírá všem výhled do budoucnosti.

Spolu s velikonoce jsou zmíněny též *přesnice*, sedmidenní slavnost nekvašených chlebů; původně to byly samostatné svátky, které později splynuly s jednodenním hodem beránka (sr Bič, Palestina II., 164—167). Připomínají, že vysvobození z domu služby a vykoupění z hříchu nutně musí vést k úsilí o nového člověka a o čistotu celého života (sr 1 K 5,7nn). Je přirozené, že svátky připomínající vysvobození byly svátky vpravdě radostnými.

Radost je dar od Hospodina. Bůh spravuje a řídí nejen cesty svého lidu, nýbrž i srdce vladařů. Jemu jedinému patří čest i vděčnost za vše, co dobrého dal lidu, třeba skrze pohaný krále. Překvapivě tu je jmenován *'asyrský' král*, ačkoli asyrská veleříše po celé století (od r. 606) ležela v troskách a také babylónská říše se rozpadla. Asyrským králem je zde míněn perský král, který byl pánem i asyrské země, jež kdysi Izraeli způsobila tolik zla; za perské nadvlády se poměry pronikavě změnily.

4. KNĚZ EZDRÁŠ

7,1—10,44

a) Pověření Ezdráše

7,1—28

Ezdráš je poslán do Jeruzaléma, aby vyučoval lid Božímu zákonu.

7 ¹Po těchto událostech, za kralování perského krále Artaxerxa, přišel Ezdráš, syn Serajáše, syna Azarjáše, syna Chilkijáše, ²syna Šalúma, syna Sádoka, ³syna Achitúba, ³syna Amarjáše, syna Azarjáše, syna Merajóta, ⁴syna Zerachjáše, syna Uziho, syna Bukího, ⁵syna Abišuy, syna Pinchasa, syna Eleazara, syna Árona, nejvyššího kněze. ⁶Tento Ezdráš vyšel z Babylóna. Byl to znalec Zákona, zběhlý v zákoně Mojžíšově, který vydal Hospodin, Bůh Izraelův. Král mu dal vše, oč žádal, protože nad ním byla ruka Hospodina, jeho Boha.

⁷I někteří Izraelci, kněží a levité, zpěváci, vrátní a chrámoví nevolníci se vydali s ním do Jeruzaléma v sedmém roce krále Artaxerxa. ⁸Přišel^a do Jeruzaléma pátého měsíce téhož sedmého roku jeho kralování. ⁹Na první den prvního měsíce byl stanoven^b nástup cesty z Babylóna a prvního dne pátého měsíce přišel^c do Jeruzaléma, protože nad ním byla dobrotivá ruka jeho Boha. ¹⁰Ezdráš se zaměřil celým srdcem na toto: bádát v Hospodinově zákoně, jednat podle něho a vyučovat v Izraeli nařízením a prá-
vům.

¹¹Toto je opis listu, který vydal král Artaxerxes knězi Ezdrášovi, znalci Zákona, znalému znění příkazů Hospodinových a jeho nařízení Izraeli.

^{12d} „Artaxerxes, král králů, knězi Ezdrášovi, znalci zákona Boha nebes: Rozhodnutí. Tak tedy: ¹³Vydal jsem rozkaz, že každý z izraelského lidu, z jeho kněží a levitů v mém království, kdo touží jít do Jeruzaléma, může jít s tebou, ¹⁴protože jsi vyslán králem a jeho sedmi rádci, abys dohlédl na Judsko a na Jeruzalém podle zákona svého Boha, který máš v ruce. ¹⁵Předáš stříbro a zlato, které král a jeho rádcové dobrovolně obětovali izraelskému Bohu, jehož příbytek je v Jeruzalémě, ¹⁶i všecko stříbro a zlato, které dostaneš po celé babylónské krajině spolu s dobrovolnými oběťmi lidu a kněží, kteří je dobrovolně budou

obětovat pro dům svého Boha v Jeruzalémě. ¹⁷Za to stříbro svědomitě nakoupíš býky, berany a beránky s příslušnými obětními dary a úlitbami a budeš je obětovat na oltáři v domě vašeho Boha v Jeruzalémě. ¹⁸Se zbytkem stříbra a zlata učinite, co ty a tvoji bratři budete pokládat za dobré, v souladu s vůlí vašeho Boha. ¹⁹Předměty, které ti jsou předány pro službu v domě tvého Boha, odevzdej před Bohem v Jeruzalémě. ²⁰Ostatní své výdaje za potřeby pro dům tvého Boha uhradíš z královské pokladny. ²¹Já, král Artaxerxes, jsem vydal rozkaz pro všechny strážce pokladu v Zaeufratí: Všecko, oč vás požádá kněz Ezdráš, znalec zákona Boha nebes, ať je svědomitě vykonáno, ²²až do jednoho sta centněřů^e stříbra, do sta kórů^f pšenice, do sta sudů^g vína a sta sudů^g oleje, a soli bez omezení. ²³Všecko, co rozkáže Bůh nebes, ať se přesně vykoná pro dům Boha nebes, aby se nerozlítíl na královo království a na jeho syny. ²⁴Buď vám také známo, že žádnému knězi, ani levitovi, zpěvákovi, vrátnému, chrámovému nevolníkovi^h a služebníkovi Božího domu se nesmí vyměřit daň nebo dodávka či poplatek.

²⁵Ty Ezdráši, podle moudrosti svého Boha, která ti je svěřena, ustanovíš soudce a rozhodčí, kteří budou rozhodovat pře všeho lidu v Zaeufratí, totiž všech, kteří se znají k zákonům tvého Boha. A kdo je neznají, ty budete vyučovat. ²⁶Nad každým, kdo nebude svědomitě zachovávat zákon tvého Boha a zákon královský, bude vyneseno rozsudek smrti nebo vyhnanství, peněžité pokuty nebo vězení.“

²⁷Požehnaný Hospodin, Bůh našich otců, že vnukl králi, aby obnovil lesk domu Hospodinova v Jeruzalémě, ²⁸a že mi příznivě naklonil krále a jeho rádce i všechny mocné královny velmože. Vzchopil jsem se tedy, protože nade mnou byla ruka Hospodina, mého Boha, a shromáždil jsem představitele Izraele, aby šli se mnou.

a :: pl, O' P V. — b H. *jesud* (porucha textová?); započal, O' V. — c přišli, O'. — d v. 12—26 jsou aramejské. — e aram. *kikkar* = asi 30 kg, těžký *kikkar* = asi 60 kg, tedy přibližně jako 'centněř' K (= 100 liber). — f 1 kór = 360 l. — g 1 bat = 36 l. — h : 2,43.

(1—5) : 1 Pa 5,29nn (= 6,3nn K) (6) : Mal 2,7; v. 9.28 8,18.22.31 : Neh 2,8.18 Ž 80,18 (10) : Ž 1,2 119,112; Dt 33,10 Neh 8,1-8 (14) Neh 8,1 (15) : Ž 68,30 Zj 21,24; Ž 135,21 (25) : Gn 41,39 1 Kr 3,28 Ž 119,98; Dt 16,18 (28) v. 6

¹⁻⁶ Poprvé se tu setkáváme s postavou *kněze Ezdráše*, podle něhož je nazvána celá kniha. Jeho působení je zařazeno do doby kralování Artaxerxa (viz *Úvod*). Ezdrášův příchod do Jeruzaléma s další skupinou navrátilců spadá asi do roku 458, je-li míněna vláda Artaxerxa I. Návrat ze zajetí se neuskutečnil naráz (sr vk 2,1nn); skupina Ezdrášova přichází plných osmdesát let po prvních navrátilcích. Seznam těch, kdo přišli s Ezdrášem, následuje v osmé kapitole.

Ezdráš je více než jen vůdce jedné skupiny navrátilců. Představuje určitý mezník i ve vnitřním vývoji izraelského lidu. Je knězem, jehož rodokmen sahá přes Sádoka až k Áronovi (sr 1Pa 5,29nn [= 6,3nn K]); má tedy nejen potřebnou kvalifikaci pro službu kněžskou, ale přímo pro úřad velekněžský. Rodokmen má jednak doložit přímou souvislost poexilního lidu s dřívějším Izraelem, jednak ukazuje na Ezdráše jako na nástupce Árona a Mojžíše a jako na zprostředkovatele Hospodinova zákona. Ezdráš je označován titulem *sófer*, to jest *znalec Zákona*, písmář, v pozdějším židovstvu zákoník. V zajetí babylónském totiž došlo k pronikavým změnám v duchovním životě exulantů. Zničení chrámu, ztráta samostatnosti, vzpomínky na Jeruzalém, naděje na návrat daly podnět k písemnému zachycení, uspořádání a soustavnému studiu starých svědectví o Božích skutcích, o jeho zjevení i příkazech a zaslíbeních. To vše bývalo v dávných dobách tradováno převážně ústně a jen zčásti zachyceno písemně v archivech různých svatyň; později byly tyto látky postupně shromažďovány v chrámu jeruzalémském. Nikdo neví, co se ze všech písemností zachránilo. Péči kněží však se všechno dostupné, ať dochováno písemně nebo jen ústně, začalo sbírat a sepisovat, a tak se již v zajetí začaly rýsovat obrysy Zákona, pěti knih Mojžíšových. Postupně nabývalo vrchu přesvědčení, že Hospodin svůj lid spravuje a vede k životu svým zákonem, zachyceným nyní již písemně. Zákon má proniknout do všech vrstev lidu i do všech oblastí života jednotlivců a pospolitosti. Proto je nezbytně potřeba lidí, kteří zákon studují, vykládají a plní. Ezdráš je jedním, ne-li prvním z nich.

⁷⁻¹⁰ Mezi navrátilci přicházejícími s Ezdrášem jsou zastoupeny především všechny skupiny kultického personálu. Na králův rozkaz jsou zaopatřeni vším potřebným. Za touto starostlivou *péčí královou* však biblické podání vidí *péči Hospodinovu*; několikrát zde čteme, že Hospodino va ruka byla nad Ezdrášem (7,6.9.28 8,18.22.31) jako znamení Boží ochrany. Je tím doloženo, že Ezdrášův počín a jeho dílo nejsou vedeny svévolí. Jedná tu vlastně sám Hospodin, který Izraeli přináší novou pomoc v Ezdrášovi (H. 'ezra' = pomoc). Konkrétní podoby nabývá tato pomoc v Zákoně, jehož znalcem Ezdráš je. Přináší jej s sebou do Jeruzaléma, aby jej učinil normou celého života tamní náboženské obce.

¹¹⁻²⁶ Průvodní list králův, zachycený biblickým podáním opět aramejsky, dovoluje svobodný návrat všem, kdo touží po návratu, zabezpečuje úhrady nákladů na oběti a jiné potřeby chrámové a pověřuje kněze Ezdráše dohledem nad Judske. Veřejný i soukromý život bude *podřízen Zákonu* a lid bude Zákonu vyučován. Ezdráš se tak stává královým zplnomocněncem pro vnitřní záležitosti Judska, což mu dává značnou pravomoc. Zákon, který přináší, se má stát jediným pravidlem víry a života celého společenství; nedodržování bude přísně trestáno. Královský výnos dává značné výsady také kněžím, levitům a chrámovým služebníkům: jsou osvobozeni od povinností daňových a vyňati z pravomoci místodržitele.

V královském výnosu je jedním dechem jmenován *zákon Boží a zákon královský*. Obojí má být přísně dodržováno a přestupky přísně trestány. Těsné spojení Božího zákona s mocí státní může být pro Boží lid velmi nebezpečné a vést až k zotročení a naprostému podřízení zájmům státu. Ezdráš však děkuje Hospodinu, že pobídl krále k takovému výnosu; ve výnosu spatřuje pomoc pro Izraele, aby mohl být uveden do řádů Hospodinova zákona. Nadále totiž bude záležet na izraelském lidu, nakolik bude dbát na Boží zákon, který je prospěšný i státu, anebo jak dalece se bude podřizovat státní libovůli na úkor Božího zákona.

^{27a} V závěru kapitoly čteme slova *oslavujících Hospodina*, jež jsou vkládána do úst Ezdrášových. V událostech velice příznivých pro Boží lid a pro chrám nevidí něco samozřejmého anebo jen důsledek politických změn ve světě či pouze projev laskavosti perského vladaře. Jestliže v přízni králově spatřuje Boží dobrotu, pak toto poznání pramení z víry, že Hospodin je Bůh neomezený místem ani časem.

b) Příchod Ezdrášův do Jeruzaléma

8,1—36

Ezdráš se vrací v čele dalších navrátilců z Babylóna a přináší dary pro chrám.

8 ¹ **Toto jsou představitelé svých rodů a seznam rodů těch, kteří se mnou vyšli z Babylóna za kralování krále Artaxerxa:** ² **Z Pinchasových synů Geršóm, z Ítamarových synů Daniel, z Davidových synů Chatúš. ³ Z Šekanjášových synů...** ⁴ **Z Pareošových synů Zekarjáš²; spolu s ním bylo zapsáno do seznamu rodů 150 mužů. ⁵ Z Pachat-moábových synů Eljénej,**

syn Zerachjášův, a s ním 200 mužů. ^{5Z} b Šekanjášových synů^b Jachazielův^c syn a s ním 300 mužů. ^{6d} Z Adinových synů Ebed^d, syn Jónatanův, a s ním 50 mužů. ^{7Z} Elamových synů Ješajáš, syn Ataljášův, a s ním 70 mužů. ^{8Z} Šefatjášových synů Zebadžáš, syn Mikaelův, a s ním 80 mužů. ^{9Z} Jóabových synů Óbadjáš, syn Jechielův, a s ním 218 mužů. ^{10e} Z Šelómitových synů^e Jósifjášův syn^f a s ním 160 mužů. ^{11Z} Bébajových synů Zekarjáš, syn Bébajův, a s ním 28^g mužů. ^{12Z} Azgádových synů^h nejmladší syn Jóchanan^h a s ním 110 mužů. ^{13Z} Adonikamových synů ti poslední. Jejich jména jsou: Elípelet, Jeiel a Šemajáš a s nimi 60 mužů. ^{14Z} Bigvajových synů Útaj a Zabúd a s ním 70 mužů.

¹⁵ Shromáždil jsem je u řeky, která vtéká do Ahavy. Tam jsme tábořili tři dny. Pátral jsem mezi lidem a kněžími, ale nenašel jsem tam ani jednoho z levitů. ¹⁶ Proto jsem poslal pro představitel, pro Eliezera, Ariela, Šemajáše, Elnatana, Jaríba, druhého Elnatana, Nátana, Zekarjáše a Mešulama, i pro učeného Jójaríba a Elnatana. ¹⁷ⁱ Dal jsem jim vzkaz proⁱ Idó, představitel místa Kasifjiⁱ; naučil jsem je, co mají mluvit k Idóvi^k a k jeho bratřím^l, chrámovým nevolníkům^l v místě Kasifji^m, aby nám přivedli sluhyⁿ pro dům našeho Boha. ¹⁸ Dobrotivá ruka našeho Boha byla nad námi, takže nám přivedli prozřívajícího muže ze synů Machlího, syna Léviho, syna Izraelova, a to Šerebjáše s jeho syny a bratry, celkem osmnáct; ¹⁹ dále Chašabjáše a s ním Ješajáše ze synů Merariho s jeho bratry a jejich syny, celkem dvacet. ²⁰ A chrámových nevolníků^l, které dal David a předáci k službě levitům, bylo dvě stě dvacet. Ti všichni byli zapsáni jmény.

²¹ Tam u řeky Ahavy jsem vyhlásil půst, abychom se před svým Bohem pokořili a vyprosili si u něho pro sebe, pro své děti i pro všechny svůj majetek pokojnou cestu. ²² Ostýchal jsem se totiž žádat od krále ozbrojený doprovod a jízdu, aby nám na cestě pomáhali proti nepříteli; řekli jsme králi: „Dobrotivá ruka našeho Boha je nade všemi, kdo ho hledají, ale jeho moc a hněv je proti všem, kdo ho opouštějí.“ ²³ Proto jsme se postili a prosili jsme v této věci svého Boha, a on se dal uprosit. ²⁴ Pak jsem oddělil dvanáct kněžských předáků; k nim Šerebjáše, Chašabjáše a s nimi deset jejich bratří. ²⁵ Odvážil jsem jim stříbro a zlato i předměty jako obět pozdvihování pro dům našeho Boha, to, co obětoval král se svými rádci a jeho velmožové i všechny Izrael, který tam byl. ²⁶ Odvážil a předal jsem jim 650 centněřů stříbra, stříbrných nádob za sto centněřů, zlata

sto centněřů, ²⁷ dvacet zlatých koflíků po tisíci darejkách a dva^o předměty z výborného nazlátlého bronzu, vzácné jako zlato. ²⁸ Přitom jsem jim řekl: „Jste svatí Hospodinu, i tyto předměty jsou svaté. Toto stříbro a zlato je dobrovolný obětní dar pro Hospodina, Boha vašich otců. ²⁹ Bedlivě to opatrujte, dokud to neodvážíte před předáky kněží a levitů i předáky izraelských rodů v Jeruzalémě v místnostech Hospodina domu.“ ³⁰ Kněží a levité převzali odvážené stříbro a zlato i předměty, aby je dopravili do Jeruzaléma, do domu našeho Boha.

³¹ Dvanáctý den prvního měsíce jsme se vydali od řeky Ahavy na cestu do Jeruzaléma a ruka našeho Boha byla nad námi. Vysvobožovala nás ze spárů nepřátel a těch, kteří nám na cestě strojili úklady. ³² Přišli jsme do Jeruzaléma a strávili jsme tam tři dny. ³³ Čtvrtého dne bylo odváženo stříbro, zlato i předměty v domě našeho Boha a předáno knězi Meremotovi, synu Urijášovu, za přítomnosti Eleazara, syna Pinchasova, a za přítomnosti levitů Józabada, syna Jéšuova, a Nóadjáše, syna Binújova, ³⁴ všecko podle počtu a váhy. Hned také byla zapsána celková váha.

³⁵ Navrátilci, kteří přišli ze zajetí, přinesli zápalné oběti Bohu Izraelovu: dvanáct býků za celý Izrael, devadesát šest beránů, sedmdesát sedm beránek, dvanáct kozlů v obět za hřích, všechno jako zápalnou obět pro Hospodina.

³⁶ Královská nařízení odevzdali královským satrapům a místodržitelům v Zaeufratí a ti podporovali lid i Boží dům.

^{a-a} Paróš Zekarjáš, V. — ^{b-bze} synů Zathoových Sechenjáš, O'. — ^c Ezechiel, V. — ^{d-dz} Adinových synů Óbéth, O' ~ V. — ^{e-eze} ze synů Báního Salimúth, O'. — ^f × O' V. — ^g 78, O'. — ^{h-h} Jóchanan, syn Akatanův (< H. *ha-gátán* = nejmladší), O' V. — ⁱ⁻ⁱ tak qr > K; odeslal jsem je k, kt O' V Lr. — ^{j-jk} představitelům toho města se stříbrem, O'. — ^k × O'. — ^l H. sg.: pl, O' V. — ^{ll}: 2,43. — ^m se stříbrem, O' (< *'kššp* místo *kššjā*, H.). — ⁿ zpěváky, O'. — ^o × O'.

(1) 7,1,7 (2) Ex 6,23,25; 1Pa 3,22 (3) 2,3 (4) 2,6 (18) 7,6 (19) 2,43 (21) :2Pa 20,3; :Př 3,6 Iz 42,16 (22) ::Neh 2,9 :Ž 20,8 115,9-11; 7,6 :Ž 33,18 34,16n Př 30,5 1Pa 28,9 2Pa 15,2 (28) Lv 21,6-8 (29) :1Pa 26,20 (31) :Ž 18,18 91,14 Iz 41,14 (35) :6,17 (36) :5,17 7,12-26

¹⁻¹⁴ V čele seznamu jsou uvedeni kněží, kteří svůj původ odvozovali od Áronova syna Ítamara a vnuka Pinchasa (Ex 6,23,25); potom je uveden Davidovec Chatúš, potomek Zerubábelův (1Pa 3,22), a teprve pak ostatní. Srovnání s prvním seznamem (Ezd 2) ukazuje, že z téhož rodu se zřejmě vrátili někteří hned s prvním proudem, jiní se zástupy po-

zdějšími; mnozí ovšem v Babylóně zůstali natrvalo. Jen z potomků Adonikamových se už vrátili všichni, můžeme-li takto rozumět slovům: ti poslední (13).

Jestliže v čele seznamu jsou uvedeni *kněží*, zatímco *Davidovec* je až na druhém místě, vysvětluje z toho, že význam kněžstva značně stoupá, kdežto Davidovci ustupují do pozadí; později je dokonce v rukou velekněžských soustředěna veškerá moc. Celkem bylo zapsáno do seznamu rodů 1514 mužů; připočteme-li k tomu přibližný počet žen a dětí, dostaneme pravděpodobný součet této skupiny navrátilců asi 5000 osob.

Důraz na *genealogie* patří k charakteristickým znakům poexilního lidu. Proto se s nimi tak často setkáváme v literatuře pocházející z této doby, např. v knihách Paralipomenon, u Ezdráše a Nehemjáše. Boží lid se usilovně snaží zachovat si *odlišnost* od pohanského prostředí, svůj zvláštní svéráz a čistotu. Vedle obřizky a zákonů o čistém a nečistém to byly právě rodokmeny, jež tuto odlišnost zajišťovaly. Proto našly své pevné místo i v kánonu biblických knih starozákonních. Jsou však nejen dokladem rodové čistoty a historické posloupnosti, ale především připomínkou nepřerušené Boží péče o lid a důkazem vyvolenosti. Při předčítání při bohoslužbách připomínalo účastníkům každé jméno kus Božích dějin. Přes tato jména se dostávali k otcům a praotcům. Zároveň je však tyto seznamy podněcovaly k radostným výhledům do budoucnosti: Bůh, který se takto staral o své vyvolené v minulosti, se zcela jistě postará o jejich potomky i dnes a zítra.

¹⁵⁻²⁰ Každý proud navrátilců představuje pevně stmelenu skupinu, sbor. Každá skupina zřejmě přináší něco zvláštního, čím obohatí ostatní lid. V tomto shromáždění, které se nyní chystá k návratu do země otců, *chybí levitě*. Neznáme příčiny jejich neúčasti, ale bez nich by byl zastup navrátilců neúplný. Proto posílá Ezdráš poselství představenému Idóvi v místě zvaném Kasifja. Použití nezvyklé vazby 'místo Kasifja' je patrně chce odlišit od stejnojmenného kraje. Bylo to místo jistě významné, kde byl usazen většina počet levitů. Není vyloučeno, že označením 'místo' se míní synagoga. Vedle příslušníků levitských rodů Machlí a Merari jsou tu rovněž usazení chrámoví nevolníci (Netinejští, K; sr 2,43). Ezdrášovo poselství se setkala s úspěchem. Přišlo 38 levitů a 220 chrámových nevolníků.

²¹⁻²³ Nástupišťe k pochodu do zaslíbené země je u řeky Ahavy. Ezdráš tam vyhláší púst. Všichni se pokorně odevzdávají do Boží vůle a prosí o *Boží vedení*; snad i voda tu měla své místo při postních obřadech (sr 1S 7,6). Ezdráš přitom vědomě nevyužívá svého poslání a postavení a nežadá o ozbrojený doprovod, na nějž by jako králův zmocněnec měl samozřejmý nárok. Spoléhá na Boží věrnost víc než na vojenské oddíly.

Nehemjáš naproti tomu neodmítl vojenský doprovod (Neh 2,7—9); zřejmě proto, že přicházel jako místodržitel, zatímco Ezdrášovo poslání je podstatně jiné: má uvádět *Boží zákon* do života. Mohl přirozeně i ve vojenském doprovodu spatřovat projev Boží přízně, podobně jako v králových darech. Avšak Ezdráš a navrátilci chtějí jít do Jeruzaléma jako poutníci, přímo jako procesí, které se plně odevzdává do Boží ochrany. Víra v Boží moc a pomoc dává Božímu lidu zvláštní ráz, který je patrný i navenek a nejednou jej učinil pro okolí nedotknutelným.

²⁴⁻³⁰ Předměty, které Ezdráš převzal od krále a jeho rádců i od příslušníků Izraele, byly určeny *pro chrám*. Proto musí být opatrovány se zvláštní péčí, aby nebyly poškozeny a poskvřeny. Je zvoleno dvanáct kněží, jimž jako zástupcům lidu dvanácti pokolení jsou tyto věci předány, odváženy a spočítány. Jim k ruce je určeno dvanáct levitů. Slovy: 'Jste svatí, i tyto předměty jsou svaté', jsou zástupci lidu i dary odevzdání do zvláštní Boží ochrany. Co je svaté, patří výlučně Hospodinu. Seznam darů svědčí o tom, že zajatci žili v Babylóně v poměrném blahobytu, když mohli věnovat takové hodnoty. Návrat do země otců byl cestou do chudoby a odříkání. K takovému návratu bylo zapotřebí mimořádné síly a odvážné víry.

Mezi předměty poutají zvláštní pozornost *dva předměty*, blíže neurčené, z bronzu, drahocenné jako zlato. Vykladači tuto zmínku obvykle přecházejí mlčením. Nenese však s sebou Ezdráš zbytky obou bronzových sloupů chrámových? Ojedinelý výraz *muḡḡāb* (= nazlátlý) nevyklučuje totiž možnost, že vznikl přepsáním z nějakého staršího tvaru *muḡḡāb* (= sloup). Pak by se vysvětlilo, že právě tyto dva předměty měly pro navrátilce cenu zlata (sr Daněk, Dobové pozadí, 166).

³¹⁻³⁶ Podle 8,31 je udán jen den odchodu od řeky Ahavy, a to dvanáctý den prvního měsíce. Rozdíl oproti 7,9 (prvního dne) se nejspíše vysvětlí zdržením u Ahavy a čekáním na příchod levitů (8,15—21). Cesta do Jeruzaléma trvala podle 7,9 čtyři měsíce. Proběhla bez jakékoli nehody. Ruka Boží byla nad navrátilci. Po příchodu do Jeruzaléma byly předměty odevzdány předním kněžím a levitům. Nepřijímá je však nejvyšší kněz; o něm se v knize Ezdrášově vůbec nemluví. Zdá se, že poměry v jeruzalémském židovstvu byly vůbec neurované a že právě proto tam byl vyslán Ezdráš, aby je urovnal.

Prvním činem navrátilců bylo přinést *oběti Hospodinu*, které v Babylónii po několika pokolení přinášet nemohli, protože pohanská země plátila za nečistou. Přirozeně i obětníci byli znečištěni pobytem v nečisté zemi; proto bylo třeba nejprve obětovat za hřích a obětníky očistit pro účast na řádné bohoslužbě. Královský výnos jim zajistil vnější klid pro jejich budovatelské úsilí.

c) Ezdrášova modlitba

9,1—15

Ezdráš se děsí následků přizpůsobivosti lidu a hledá milost u Hospodina.

9 ¹Když byly vyřízeny tyto záležitosti, přistoupili ke mně předáci a řekli: „Izraelský lid, ani kněží a levité se neoddělili od národů zemí, páchají ohavnosti Kenaanců, Chetejců, Perizejců, Jebúsejců, Amónců, Moábců, Egyptanů a Emorejců. ²Vzali jejich dcery pro sebe a pro své syny. Tak se smísilo svaté símě s národy zemí. Předáci a představenstvo je v této věrolomnosti předcházeli.“

³Když jsem tu zprávu uslyšel, roztrhl jsem své šaty i řízu, rval jsem si vlasy i vousy a seděl jsem jako omráčený. ⁴Tu se ke mně shromáždili všichni, kdo se třásli před slovy Boha Izraelova pro věrolomnost navrátilců. Ale já jsem seděl jako omráčený až do večerní oběti. ⁵Při večerní oběti jsem se probral ze své trýzně a s roztrženými šaty i řízou jsem klesl na kolena a rozprostřel ruce k Hospodinu, svému Bohu. ⁶Volal jsem: „Můj Bože, stydím se a hanbím pozdvihnout k tobě svou tvář, Bože můj. Naše zvrácenosti se nám rozmohly až nad hlavu, naše provinění vzrostlo až k nebi. ⁷Ode dnů svých otců až dodnes jsme se velice provinili. Pro své zvrácenosti jsme byli spolu se svými králi a kněžími vydáni v moc králům zemí, pod meč, do zajetí, v loupež i k veřejnému^a zahanbení, jak je tomu i dnes. ⁸Je to nyní malý okamžik, co se nám dostalo smilování Hospodina, našeho Boha, který nám zachoval hrstku těch, kdo vyvázli, a dal nám zakotvit^b na svém svatém místě. Náš Bůh nám dopřál, že se naše oči rozjasnily, dal nám pookrát v našem otroctví. ⁹Byli jsme otroky, ale náš Bůh nás v našem otroctví neopustil. Naklonil k nám perské krále milosrdenstvím a dal nám pookrát. Mohli jsme obnovit dům svého Boha a vystavět, co bylo v troskách. ¹⁰Byl naší záštitou^c v Judsku a v Jeruzalémě.

¹⁰Ale nyní, co máme povědět po tom všem, Bože náš? Opustili jsme tvé příkazy, ¹¹ které jsi vydal prostřednictvím svých služebníků proroků. Prohlásil jsi: Země, kterou jdete obsadit, je země znečištěná nečistotou národů zemí, jejich ohavnostmi, kterými ji ve své nečistotě naplnili od jednoho konce po druhý. ¹²Proto nedávejte své dcery jejich synům a jejich dcery neberte pro své syny! Nedychtěte^d nikdy po jejich

pokoji ani po jejich blahobytu^e! Jen tak budete pevní, budete užívat dobroty země a natrvalo ji podrobíte pro své syny. ¹³Po tom všem, co na nás přišlo pro naše zlé skutky a pro naši velikou vinu, ty jsi nás, Bože náš, nepotrestal za naše zvrácenosti, jak jsme zasloužili, ale dal jsi nám takto vyváznout.

¹⁴Což budeme zase porušovat tvé příkazy a znovu se přiznit s těmi ohavnými národy? Což by ses na nás nerozhněval, takže bys nás úplně vyhladil, že by žádný nezůstal a nevyvázl?

¹⁵Hospodine, Bože Izraelův, ty jsi spravedlivý, proto nás dodnes zůstala hrstka těch, kdo vyvázli. Jsme tu teď před tebou se svou vinou, přestože pro takové věci nelze před tebou obstát.“

^adosl. tváří. — ^bdosl. (zarazit) stanový kolík. — ^{c-c}dosl. nám dal zeď. — ^ddosl. nepátřejte. — ^edosl. dobru (sr Dt 23,6).

(1) :Joz 23,12n Neh 9,2; ::Lv 18,30; Dt 7,1 (2) ::Dt 7,3 :Neh 13,23 Mal 2,11; :Dt 7,6 (4) :Iz 66,2,5 Ž 119,120 (6) :Da 9,7n L 18,13; Ž 38,5 (8) Neh 9,31 :Iz 14,32 Sf 3,12; Ž 13,4 (11) Lv 18,24,25,27 :Ez 36,17 (12) :v. 2; Ex 34,16 Dt 7,3n; Dt 23,6; :Dt 5,33 Př 13,22 (14) :Dt 9,8 Ez 6,5-7 (15) Ž 51,6 1J 1,9; Ž 130,3

¹⁴Příchod Ezdrášův do Jeruzaléma přináší své ovoce. Posílil ty předáky, kteří cítili *odpovědnost za čistotu Izraele*. Situace lidu, který byl obklopen pohanskými národy a dlouhou dobu předtím žil v pohanském prostředí, nutila k tomu, aby se zřetelně a zásadně odlišil od okolního světa, aby modlářství a jiné pohanské ohavnosti nevnikaly do jeho řad a nerozleptávaly jej. Boží lid může své poslání splnit jen tehdy, bude-li střežit svou zvláštnost a oddělenost. To ovšem není nic samoučelného. Naopak, Boží lid nikdy nesmí zapomenout na své misijní poslání vůči všemu světu (Ex 19,5n). Jeho úkolem je získávat ostatní pro Hospodina, ale běda, přizpůsobuje-li se jim. Zneklidnění a upozornění předáků na *smíšená manželství*, na smíšení svatého semene s pohany, vyplývá z obavy, aby lid neztratil svou jedinečnost. Pohanské vlivy pronikaly do všech vrstev. I představitelé lidu uzavírali sňatky s pohankami (sr Neh 13,23—27). Pohanské národy, které jsou zde vyjmenovány, odedávna Izraele ohrožovaly. I když v této době už nepředstavovaly žádný mocenský faktor, který by mohl židy ohrozit vojensky nebo politicky, zůstávají jejich duchovní vlivy a svody velice silné.

³⁻⁹Ezdráš je hluboce zděšen tímto sdělením. Roztrhl svůj šat i plášť na znamení velkého zármutku. Je možné, že v tomto případě roztržení pláště mělo i hlubší význam: je ohrožena jednota a tím existence lidu. Rvaní vlasů a vousů byl projev nejhlubšího zármutku a sebeponižení

(sr Iz 22,12). V této *zástupné kajičnosti* nezůstává Ezdráš osamocen. Přidávají se k němu ti, kdo byli rovněž zneklidněni a kdo se třásli před Hospodinovým slovem.

Ezdrášova modlitba je úpěnlivým hledáním milosti a odpuštění. V dějinách izraelského lidu lze sledovat neustále dvě protichůdné síly: nová a nová Boží milost otevírající stále nové možnosti a neposlušnost lidu, který se vždy znovu provinuje a tvrdošjně zneužívá Boží laskavosti. Ezdráš v kající modlitbě neměří syny měřítkem otců, ale syny i otce staví pod normu Boží milosti a smlouvy. Neposlušnost a nevěrnost ohrožují všechen lid, nejen ty, kdo se jich dopouštějí. Přitom na sebe berou v různých údobích zvláštní tvářnost — jako by každé období bylo poznamenáno určitým a osobitým pokušením. Společným jmenovatelem však zůstává neplnění Božích příkazů a přizpůsobování světu.

Ezdráš neprosazuje platnost Zákona mocenskými prostředky, ačkoli jako králův zmocněnec je má k dispozici. Nebylo by však s požeňným, chtít násilím někoho obracet k Hospodinu, nebylo-li získáno jeho srdce. V kající modlitbě vyznává Ezdráš provinění a hledá pomoc, východisko a odpuštění. Usiluje o poznání vůle Boží.

Za *přizpůsobivost světu* trestal Bůh svůj lid už v minulosti. Toto nebezpečí nyní opět ohrožuje exulanty. Patrně spolupůsobí okolnost, že nově příchozí postupně osídlují širší krajinu a tím se nevyhnutelně dostávají do těsnějšího styku se starousedlíky. Je přirozené, že dochází ke smíšeným sňatkům. Proto je nutné bojovat proti nim všemi možnými způsoby a prostředky, jinak Boží lid ztratí znovu svou jedinečnost a svatost.

^{10–15} Velmi důležitým motivem, který provází Ezdrášova slova, je vědomí, že vše, co dolehlo na Boží lid v uplynulých desetiletích, byl *spravedlivý Boží soud*. Toto poznání, zrozené v slzách a bolestech, je ovocem trpělivé služby proroků. Avšak Ezdráš navíc spatřuje v době soudů a trestů projevy věrné Boží lásky. Bůh nikdy netrestal Izraele tak tvrdě, jak by si zasluhoval.

Nové hříchy přivodí nové tresty. Navrátilci se nemusejí obávat jenom ohrožení zvnějška, i když sousedé s nimi zdaleka nežili vždycky v míru. Daleko větší *nebezpečí* jim hrozí *zevnitř*, a to neposlušností, porušováním Božích příkazů. Běda, vzplane-li znovu Hospodinův hněv! Tomuto nebezpečí se Ezdráš snaží čelit po vzoru věrných proroků a kněží přímělnou modlitbou. Proti lidskému nepříteli je možno dělat různá obranná opatření; před Bohem je možno jenom se pokorit a doufat v jeho milost.

d) Očista lidu

10,1—44

Provinilci doznávají svou vinu a propouštějí pohanské manželky.

10 ¹ Když se Ezdráš modlil a před Božím domem na kolenou s pláčem vyznával hříchy, shromáždilo se k němu z Izraele převeliké shromáždění mužů, žen a dětí a lid se dal do useda-
vého pláče.

² Tu promluvil Šekanjáš, syn Jechielův, ze synů Élamových ^a, a řekl Ezdrášovi: „My jsme jednali věrolomně vůči svému Bohu, když jsme si přivedli ^b pohanské ženy z národů země. Ale přesto je ještě naděje pro Izraele. ³ Uzavřeme nyní smlouvu se svým Bohem, že propustíme všechny pohanské ženy i jejich děti podle rozhodnutí ^c mého pána ^c i těch, kdo se třesou před příkazem našeho Boha. Ať se stane podle Zákona! ⁴ Vstaň! To je tvůj úkol. My jsme s tebou. Vzchop se a jednej!“

⁵ Ezdráš vstal a vyzval k přísaze předáky kněží, levitů i všeho Izraele, aby jednali podle toho slova. A oni přísahali. ⁶ Pak odešel Ezdráš od Božího domu a šel do komnaty Jóchanana, syna Eljašibova. Vešel tam, nejedl chleba a nepil vody, ale truchlil nad věrolomností navrátilců.

⁷ Dali rozhlásit všem navrátilcům v Judsku a Jeruzalémě, aby se shromáždili do Jeruzaléma. ⁸ Nedostaví-li se někdo do tří dnů podle rozhodnutí předáků a starších, všechen jeho majetek propadne klatbě a on bude vyloučen ze shromáždění navrátilců. ⁹ K třetímu dni se shromáždili do Jeruzaléma všichni muži judští a benjamínští. Bylo to dvacátého dne devátého měsíce. Všechen lid se usadil na prostranství u Božího domu. Chvěli se kvůli té věci i pro lijavce.

¹⁰ Tu povstal kněz Ezdráš a řekl jim: „Dopustili jste se věrolomnosti, že jste si přivedli ^b pohanské ženy. Rozmnožili jste provinění Izraele. ¹¹ Nyní vzdejte čest Hospodinu, Bohu svých otců, a jednejte podle jeho vůle. Oddělte se od národů země a od pohanských žen!“ ¹² Celé shromáždění hlasitě odpovědělo: „Ano, budeme jednat podle tvého slova. ¹³ Avšak lidu je mnoho a je doba deště. Nemůžeme stát venku. To není záležitost, která se vyřídí za den nebo dva, vždyť mnoho nás se dopustilo tohoto přestupku. ¹⁴ Ať naši předáci zastupují celé shromáždění. Každý, kdo si v našich městech přivedl ^b pohanskou ženu, přijde

v určený čas a s ním starší příslušného města a jeho soudcové. Je třeba, abychom od sebe odvrátili planoucí hněv svého Boha a odstranili tuto věc.“

¹⁵Jen Jónatan, syn Asáelův, a Jachzejáš, syn Tíkvův, se postavili proti tomu, a Mešulám a levita^d Šabetaj jim pomáhali. ¹⁶Ale navrátilci to učinili tak, že kněz Ezdráš si oddělil^e muže, představitele rodů, všechny jmenovitě podle jejich otcovských rodů. Zasedali prvního dne desátého měsíce, aby věc vyšetřili. ¹⁷Dokončili šetření u všech mužů, kteří si přivedli^b pohanské ženy, do prvního dne prvního měsíce.

¹⁸Ukázalo se, že z kněžských synů si přivedli^b pohanské ženy tyto: ze synů Jésuy, syna Jósadakova, a z jeho bratří: Maasejáš, Eliezer, Jarib a Gedaljáš. ¹⁹Podáním ruky slíbili, že své ženy propustí. Za své provinění obětovali berana. — ²⁰Ze synů Imerových: Chanani a Zebadjáš. — ²¹Ze synů Charimových: Maasejáš, Elijáš, Šemajáš, Jechiel a Uzijáš. — ²²Z Paščůrových synů: Eljóenaj, Maasejáš, Jišmael, Netanel, Józabad a Eleasa. — ²³Z levitů: Józabad, Šimeí, Kelajáš čili Kelita, Petachjáš, Júda a Eliezer. — ²⁴Ze zpěváků: Eljašib. — Z vrátných: Šalum, Telem a Úrí. — ²⁵Z ostatního Izraele: z Pareóšových synů: Ramjáš, Jizijáš, Malkijáš, Mijamin, Eleazar, Malkijáš a Benajáš. — ²⁶Z Élamových synů: Matanjáš, Zekarjáš, Jechiel, Abdí, Jeremót a Elijáš. — ²⁷Ze Zatúových synů: Eljóenaj, Eljašib, Matanjáš, Jeremót, Zabad a Azíza. — ²⁸Z Bebajových synů: Jóchanan, Chananjáš, Zabaj, Atlaj. — ²⁹Z Baníových synů: Mešulam, Malúk, Adajáš, Jašúb, Šeal, Jeramót. — ³⁰Z Pachatmoábových synů: Adna, Kelal, Benajáš, Maasejáš, Matanjáš, Besalel, Binúj a Menaše. — ³¹Dále Charimovi synové: Eliezer, Jišijáš, Malkijáš, Šemajáš, Šimeón, ³²Binjamin, Malúk, Šemarjáš. — ³³Z Chašúmových synů: Matenaj, Matata, Zabad, Elipelet, Jeremaj, Menaše, Šimeí. — ³⁴Z Baníových synů: Maadaj, Amram a Úel, ³⁵Benajáš, Bedjáš, Keluhí^e, ³⁶Vanjáš, Meremót Eljašib, ³⁷Matanjáš, Matenaj, Jaasaj^h, ³⁸Baní, Binúj, Šimeí, ³⁹Šelemjáš, Nátan, Adajáš, ⁴⁰Maknadbaj, Šašaj, Šaraj, ⁴¹Azarel, Šelemjáš, Šemarjáš, ⁴²Šalúm, Amarjáš, Jósef. — ⁴³Z Nebových synů: Jeiel, Matitjáš, Zabad, Zebína, Jadaj, Jóel, Benajáš. ⁴⁴Ti všichni si vzali pohanské ženy. Byly mezi nimi i ženy, s nimiž i syny zplodili^k.

^a tak qr O' P V :: 'ólám, kt. — ^b dosl. nechali (nechal) bydlet u sebe (H. j-š-b hif; v. 2.10.14.17). — ^{c-e} ~ O'; 'adóní (kt ?) místo H. 'adónáj = Pán (qr ~ V > K). — ^d :: pl, V > K. — ^e < va-jabdel ló (O' L ~ P) místo H.

va-jibbádelú (= byli odděleni). — ^f v pravopisu jmen se staré verse částečně rozcházejí. — ^g kt :: keluhú, qr. — ^h qr :: ja'asáv, kt. — ⁱ qr :: jaddav, kt. — ^j v H. suf m pl. — ^k překlad nejistý (: O' ~ V > K).

(1) : Ž 51,19 (2) : Neh 13,23; : Iz 55,6n Jr 29,11 Ř 15,13 (3) : Neh 10,29 (6) : Dt 9,18 (8) : 7,26; : Neh 13,28 (10) 9,1n (14) : 2 Pa 30,8 Ž 78,38 (18) 3,2 (19) : 2 Kr 10,15 (23) Neh 8,7 10,11 (= 10 K)

¹⁻⁶Ezdrášova modlitba nezůstala bez odezvy. Shromáždují se k němu mnozí, aby spolu s ním hledali východisko. Šekanjáš, který snad sám pocházel ze smíšeného manželství (10,26), vyznává zpronevěru lidu a připomíná zároveň Boží nesmírnou trpělivost. Ukazuje současně východisko a řešení. Hospodin přece nechce hříšníka dohnat k zoufalství, ale umožňuje mu nový počátek právě ve chvíli, kdy člověk klesl nejhrouběji a vlastními silami už nemůže nikam. *Obnova porušeného řádu* vyžaduje, aby pohanské ženy byly propuštěny a Zákon aby platil i v rodinách a v manželstvích. Zákon získává autoritu a spolu s ním i kněz Ezdráš a ti, kdo se třesou před Božími příkazy. Vystupují zde už jako svérázná skupina; byli to asi lidé, kteří se jako první připojili k Ezdrášovi, uznali závaznost Zákona a plně podporovali jeho úsilí o čistotu. Důležitost celé záležitosti je podtržena přísahou kněží, levitů i všeho lidu.

Ezdráš však nadále *setrává v postu* a v odloučenosti od ostatních. Usazuje se v komnatě Jóchanana, syna nejvyššího kněze. Zdá se, že v této rodině neměla náboženská obec jeruzalémská příliš zářný příklad věrnosti k Hospodinovu zákonu (sr Neh 13,28), takže Ezdráš se musí chopit sám očistných akcí. Svým postem názorně svědčí všem, že poznání a přiznání vin je jenom počátek na cestě obnovy a že je třeba jít dál: podniknout radikální kroky, aby byly odstraněny kořeny zpronevěry.

⁷⁻¹⁷Všichni navrátilci jsou pod hrozbou konfiskace majetku a vyloučení ze společenství povoláni *do Jeruzaléma*, kde má být celá záležitost projednána a vyřízena. Dostaví se všichni, ačkoli je zimní chladné a deštivé období. Jde o Hospodinovu čest, která byla poskvrněna zpronevěrou. Ezdráš stojí před shromážděním jako kněz (tak je výslovně zván), jako Boží služebník a prostředník, nikoli jako státní pověřenec.

Provinilců bylo tolik, že se všechny případy nedaly vyřídit na místě. Proto byly jmenovány *vyšetřující komise* z představitelů jednotlivých rodů a místních soudců, kteří si provinilce budou postupně předvolávat. Tak bude možno každý případ podrobně vyšetřit, což bude zárukou spravedlivého řízení. Jednání trvalo tři měsíce. Proti navrhovanému řešení se postavila zjevně jen malá skupinka. Zdá se, že tu máme vysvětlení, proč později Nehemjáš byl nucen podniknout novou očistnou akci v jeruzalémských a judských kruzích (sr Neh 13,23nn).

¹⁸⁻⁴⁴ Překvapuje Ezdrášův hluboký *zármutek* i nám dnes cizí *přísnost* při vyšetřování a nápravném řízení. Kdo se nedostaví, bude vyobcován. Když srovnáme seznam provinilců, jichž je 113, se součtem přístěhovalců 42.360 (2,64), zjistíme, že mužů, kteří si vzali pohanské ženy, bylo asi čtvrt procenta, což je velmi málo. Pravděpodobně jsou vyjmenováni jen ti, kteří se od svých pohanských manželek a dětí vskutku odloučili. Byli tu však patrně i jiní, kteří se nepodřídili a tím zůstali pro celek ustavičným svodem. Podle seznamu provinilců byly zasaženy všechny vrstvy: 17 kněží, 6 levitů, 4 chrámoví pomocníci a 86 ostatních Izraelců.

Zároveň můžeme z tohoto oddílu vyčíst, že poexilní židovstvo pokládalo pohanství za nebezpečnou a akutní moc, proti níž je nutno radikálně bojovat. Nešlo přece jen o ženy a matky, ale o jejich příslušnost ke *kultům okolních národů* a o vliv těchto kultů na izraelské rodiny. Tak se stává Zákon hradbou chránící lid před splynutím s okolním světem. Nabývá neobyčejné autority, jak vysvítá i z toho, že všichni jmenovaní uposlechli a propustili své pohanské ženy. Boží zákon a poslušnost lidu se stávají nejdůležitějšími faktory v životě židovstva. Dodávají lidu i každému jednotlivci vědomí záštity před Božími soudy a tresty a posilují je v naději na příchod Božího království.

Zmínka, že byly *propuštěny i ženy-matky*, ukazuje, jak přísně se prosazovalo ustanovení Zákona. Situace, v níž žil Boží lid, a nebezpečí, které jej ohrožovalo v době Ezdrášově, si zřejmě tuto přísnost vynucovaly. Lid není dosti silný, aby dovedl jinověrce získávat pro Hospodina, a ženy, o nichž tu je řeč, nejsou jako moábská Rút, aby se dovedly cele a bezvýhradně přimknout k Hospodinu (sr Rt 1,16). V Novém zákoně se také setkáváme se svrchovaným nárokem Spasitele, před nímž musejí ustoupit všechny svazky a vztahy lidské (Mt 10,35—37 19,29). Situace, do níž píše o něco později apoštol Pavel, je zase poměrně jiná, ale předpokládá ovšem u Kristova učedníka pevnou a živou víru: věřící mají svobodně a věrně žít s nevěřícími a snažit se je získat pro Krista (1 K 7,12nn). Boží lid má prostě za všech okolností *poslání misijní*, ať jde o lid staré nebo nové smlouvy. Běda však, nemá-li víru tak pevnou, aby dovedl odolávat vnějšímu pokušení. Nedovede-li získávat pohany pro Hospodina, nesmí se ani s nimi směšovat a Hospodina opouštět. Právě na příkladě rozrušených manželství a rodin si každý nejnázorněji může uvědomovat svou odpovědnost za sebe i za druhého. Třebaže opatření Ezdrášovo dnešního člověka přímo odpuzuje svou tvrdostí, je současně i velmi naléhavou připomínkou, aby se každý zamyslel sám nad sebou a nad svým manželstvím i rodinou. Proti lidské nevěře a zradě uplatňuje své nesmlouvavé nároky ten, který je První i Poslední (Iz 44,6), jehož je všechna země i ti, kteří na ní žijí (Z 24,1).

NEHEMJÁŠ

ÚVOD

JEŠTĚ JEDNOU došlo za vlády perského krále Artaxerxa I. k obrodnému procesu v náboženské obci jeruzalémské. Je spjat se jménem králova čišníka, příslušníka židovské diaspory, Nehemjáše. Jeho postavení u dvora mu umožnilo přístup k samotnému králi. Jedná jako věrný syn svého lidu. Exulanti žili již téměř půldruhého století v Babylónii, zdomácněli tam, sžili se se svým prostředím, ale srdcem byli stále v Jeruzalémě, třebaž jej nikdy neviděli. Pozorně sledovali události v zemi svých otců a snažili se podle možnosti pomáhat tamním bratřím v jejich budovatelském úsilí (sr Z 6,10nn).

Nejsme, žel, dosti podrobně zpraveni o činnosti Ezdrášově. Patrně netrvala příliš dlouho a poměry se brzy znovu obrátily k horšímu. Šlo tu jednak o různé vnitřní neshody v Jeruzalémě a Judsku, kde ustavičně docházelo k směšování židů s ostatními obyvateli země a tím k náboženské vlašnosti a porušenosti. Jednak tu byly příčiny vnější: sousedé neustávali ohrožovat židy, jejichž postavení vůči okolní přesile bylo o to těžší, že Jeruzalém stále ještě nebyl opevněn.

Zprávy o poměrech v Judsku se donesly až do zimního sídla perských králů v dalekém Šúšanu (Neh 1,1—3). Nehemjášovi se stalo zřejmým, že musí svého postavení užít k tomu, aby získal krále pro věc svého lidu. Máme tu dochovan jediný konkrétní doklad, jak byl vzbuzen zájem perského krále o potřeby a těžkosti navrátilců.

Král vyhovuje Nehemjášově žádosti a posílá jej jako svého zmocněnce se silným vojenským doprovodem do Jeruzaléma (2,9). Má za úkol obnovit městské hradby. Pro perské úředníky v syrsko-palestinské oblasti dostává s sebou doporučující dopisy. Má nárok na jejich všestrannou pomoc v dodávce stavebního materiálu.

Nehemjáš se vydal na cestu ve 20. roce Artaxerxovy vlády, tj. r. 445 př. Kr., a zdržel se v Jeruzalémě až do 32. roku vlády svého krále, tj. do r. 433 (5,14). Potom se vrací ke královskému dvoru (13,6). Jenže poměry v náboženské obci jeruzalémské stále ještě nebyly uspokojivé, a tak se Nehemjáš vydává po druhé na cestu (13,7). Dozvídáme se o něm, že byl judským místodržitelem. To znamená, že Judsko bylo vyňato z pravomoci samařské provincie a stalo se svěřácnou pro-